

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعلیمات اجتماعی

سال سوم دوره راهنمایی تحصیلی

مرحله دوم تعلیمات عمومی

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

نام کتاب : تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی - ۱۳۸

مؤلفان : حسن ملکی، علی انتظاری و محمد مهدی ناصری

ویراستار : افسانه حجتی طباطبائی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وبسایت: www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

تصویرگر، طراح گرافیک و طراح جلد : طاهره حسن‌زاده

صفحه‌آرا : خدیجه محمدی

حروفچین : ندا ظریفیان صنعت‌کار، خدیجه متولی

مصصح : طاهره محمدی، رعنا فرج‌زاده‌دروئی

امور آماده‌سازی خبر : فاطمه پزشکی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاجاهی، پیمان حبیب‌پور

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۴۴۵/۶۸۴

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

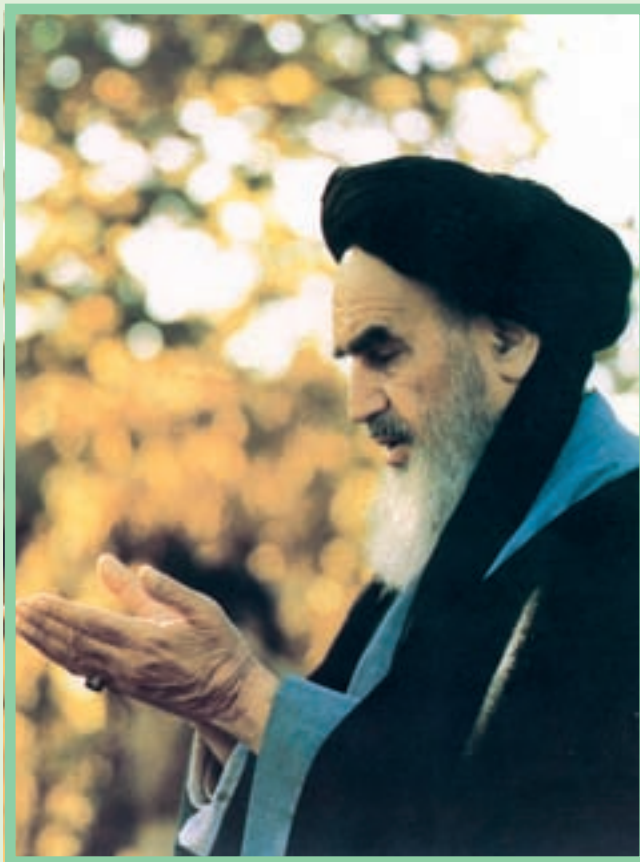
سال انتشار : ۱۳۹۱

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۸-۷۹-۰۵-۹۶۴ ISBN 964-05-0079-8

فرزندان عزیزم، دیگر این شما باید هرچه بیش تر
کوشش کنید تا نهال آزادی و استقلال کشور را آبیاری کنید.
امام خمینی (ره)

فهرست

فصل اول - حکومت

۲

- درس ۱: امروزه نیازهای ما چگونه رفع می‌شوند؟ ۴
- درس ۲: مؤسسات چه زمانی بهتر می‌توانند نیازهای ما را رفع کنند؟ ۸
- درس ۳: چرا به حکومت نیاز داریم؟ ۱۴
- درس ۴: چرا به قانون نیاز داریم؟ ۱۹

فصل دوم - حکومت ما

۲۶

- درس ۵: حکومت ما چه ویژگی‌هایی دارد؟ ۲۸
- درس ۶: مجلس ما در حکومت چه نقشی دارد؟ ۳۴
- درس ۷: دولت ما در حکومت چه نقشی دارد؟ ۴۱
- درس ۸: قوه قضاییه ما در حکومت چه نقشی دارد؟ ۴۶
- درس ۹: رهبر ما در حکومت چه نقشی دارد؟ ۵۱

فصل سوم - حکومت و مردم

۵۶

- درس ۱۰: ما در حکومت چه نقشی داریم؟ (۱) ۵۸
- درس ۱۱: ما در حکومت چه نقشی داریم؟ (۲) ۶۴
- درس ۱۲: چگونه می‌توانیم به نقش خود در حکومت، بهتر عمل کنیم؟ ۷۱

همکاران عزیز

شورای برنامه‌ریزان در تهیه و سازمان‌دهی محتوای این کتاب بر مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری مفاهیم اساسی و کسب توانایی برای به کارگیری آن‌ها بسیار تأکید داشته است. به همین منظور، فعالیت‌های متنوعی در کتاب گنجانده شده است. این فعالیت‌ها نوعی فرصت یادگیری هستند و مشارکت دانش‌آموزان در انجام دادن آن‌ها موجب یادگیری عمیق‌تر می‌شود.

فعالیت‌هایی به شرح زیر در کتاب گنجانده شده است.

۱- در ضمن هر درس، فعالیت‌هایی با عناوین مختلف مانند «گفت‌وگو کنید»، «نمونه بیاورید»، «دلیل بیاورید» و ... آمده است. انجام دادن این فعالیت‌ها با نظارت و هدایت شما و مشارکت دانش‌آموزان در جریان گفت‌وگوهای کلاسی میسر می‌شود. در پایان هر درس نیز یک فعالیت در نظر گرفته شده است که باید در خارج از کلاس و به صورت فردی یا گروهی انجام شود. از دانش‌آموزان بخواهید دفتر خاصی را به این فعالیت‌ها اختصاص دهند. پیشنهاد می‌شود در هر جلسه به‌طور اتفاقی از یک یا چند دانش‌آموز بخواهید تا فعالیت خارج از کلاس خود را در کلاس ارائه دهند.

۲- در پایان هر درس، بخش «خلاصه کنید» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش، لازم است هر یک از دانش‌آموزان در خارج از کلاس، نکات مهم و اساسی هر درس را خلاصه کنند. سپس در جلسه بعد، با نظارت و هدایت شما این خلاصه‌ها با یک‌دیگر مقایسه و اصلاح شوند. برای نمونه، در هر درس یکی از نکات مهم ذکر شده است.

«خلاصه‌نویسی» دانش‌آموزان را وادار می‌کند که دربارهٔ موارد مهم و غیرمهم تصمیم‌گیری کنند. در عین حال، آنان را در سازمان‌دهی مفاهیم و درک عمیق‌تر آن‌ها یاری می‌دهد.

۳- در متن هر درس، در جاهای مناسب سؤال‌هایی گنجانده شده است. هدف از طرح این سؤال‌ها برانگیختن کنجکاوی دانش‌آموزان و فعال کردن آن‌ها در یادگیری مفاهیم و مهارت‌ها و رسیدن به هدف‌های مورد انتظار است.

۴- عناوین اصلی هر درس به‌صورت سؤال مطرح شده است. این سؤال‌ها زمینه مناسبی را برای فعالیت و مشارکت دانش‌آموزان ایجاد می‌کنند. ضمناً عنوان بخشی از بعضی درس‌ها،

به انتخاب دانش‌آموزان تعیین می‌شود. بهتر است این کار به صورت گروهی و با مشارکت همه آنان انجام پذیرد.

۵- در انتخاب تصاویر و عکس‌ها به قابلیت آن‌ها در آموزش مفاهیم، القای ارزش‌ها و نیز فعالیت دانش‌آموزان توجه شده است. توضیحات و سؤال‌هایی که در زیر بعضی از تصاویر درج شده‌اند، زمینه لازم را برای فعال کردن دانش‌آموزان فراهم می‌آورند.

۶- در پایان هر درس، بخش «پرسش‌های نمونه» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش، لازم است دانش‌آموزان به صورت فردی خارج از کلاس و بعد از مطالعه مجدد مطالب، علاوه بر سؤالات نمونه، چند سؤال مهم دیگر طرح کنند و خود به آن‌ها پاسخ دهند. این فعالیت نیز باید تحت نظارت شما انجام پذیرد.

همان‌طور که گفته شد، همه این فعالیت‌ها باید با نظارت شما انجام پذیرند. اهداف فصل‌ها و درس‌ها که در کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم درج شده است، شما را در هدایت دانش‌آموزان یاری می‌دهد.

همکاران محترم، توجه داشته باشید که هر یک از فعالیت‌های یاد شده می‌تواند در ارزش‌یابی مستمر این درس مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا همان‌طور که می‌دانید، در این نوع ارزش‌یابی، میزان مشارکت دانش‌آموزان در بحث‌های گروهی، همکاری آن‌ها در کار گروهی، انجام دادن فعالیت‌ها، داشتن دفتر کار منظم، پاسخ دادن به پرسش‌های کلاسی (کتبی و شفاهی) و... هر یک با نظر شما دارای امتیاز خاصی است.

والدین محترم

کتابی که در مقابل شماست، با شیوه و مطالبی نو برای آموزش فرزندان شما تهیه شده است.

در درس‌های مختلف این کتاب تلاش ما در جهت ایجاد ارتباط لازم میان خانه و مدرسه بوده است؛ بر این اساس، بسیاری از فعالیت‌های یادگیری فرزند شما لازم است با همکاری شما والدین محترم انجام پذیرد. در این گونه موارد، از دانش‌آموز خواسته شده است که برای انجام دادن فعالیت‌ها از پدر، مادر یا دیگر اعضای خانواده کمک بگیرد.

هدف ما در ایجاد این ارتباط در سه محور خلاصه می‌شود:

۱- دانش‌آموز به عنوان عضوی از جامعه با وظایف خود در ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی بیش‌تر آشنا می‌شود و در این جهت به صلاحیت اجتماعی لازم دست می‌یابد.

۲- بعضی مهارت‌های اجتماعی مانند توانایی برقراری ارتباط با دیگران، شرکت در گفت‌وگوها، استدلال، مشاوره و همکاری در او تقویت می‌شود و بدین وسیله می‌تواند در جامعه بزرگ‌تر، راه‌های کسب موفقیت را سریع‌تر و بهتر کشف کند.

۳- از آن‌جا که در فعالیت‌های پیشنهاد شده در کتاب، دانش‌آموز پدر و مادر را پشتیبان و همراه خود می‌بیند، یادگیری در او با تأثیر و کارایی بیش‌تری صورت می‌گیرد.

بنابر دلایل بالا، از والدین محترم تقاضا می‌کنیم که در درس‌های مختلف و به‌ویژه در مواردی که دانش‌آموز برای انجام دادن فعالیت‌ها به کمک شما نیاز دارد، او را تا حد امکان راهنمایی کنید و با وی همراه و همگام باشید.

امیدواریم که به خواست خدا و با یاری شما در امر تربیت اجتماعی دانش‌آموزان عزیز گام‌های مؤثرتری برداریم.

محل امضای والدین

دانش آموزان عزیز

در کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم راهنمایی خواندید که:

برای رفع نیازهای مختلف افراد جامعه، سازمان‌ها و مؤسسات متعددی به وجود آمده‌اند. از آن‌جا که خانواده نمی‌تواند همه نیازهای افراد را برطرف کند، این سازمان‌ها در زندگی اجتماعی اهمیت ویژه‌ای دارند:

– مدرسه برای رفع نیاز آموزشی؛

– بانک برای رفع نیاز اقتصادی؛

– شهرداری برای رفع نیاز به پاکیزگی محیط؛

– راهنمایی و رانندگی برای رفع نیاز به نظم؛

– پست برای رفع نیاز به برقراری ارتباط؛

– سازمان جوانان هلال احمر برای رفع نیاز به همدلی؛

و ده‌ها سازمان و مؤسسه دیگر برای رفع نیازهای گوناگون افراد.

در کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم راهنمایی با مفهوم و ضرورت ایجاد حکومت و انواع آن آشنا می‌شوید. حکومت با نظارت بر فعالیت‌های سازمان‌های جامعه، همه آن‌ها را در جهت ایجاد یک زندگی مطلوب‌تر و بهتر هدایت می‌کند.

نیاز به هماهنگی مؤسسات

حکومت

برای این‌که بتوانید بیش‌تر و بهتر از این کتاب استفاده کنید، باید چند نکته مهم را بدانید. * در ضمن هر درس، فعالیت‌هایی آمده است. برای انجام دادن این فعالیت‌ها، لازم است در گفت‌وگوهای کلاسی مشارکت داشته باشید. در پایان هر درس نیز یک فعالیت در نظر گرفته شده که لازم است در خارج از کلاس انجام پذیرد و دفتر خاصی به آن اختصاص یابد. برای انجام دادن بعضی از این فعالیت‌ها باید با اعضای خانواده خود نیز مشورت کنید.

* عنوان بخشی از بعضی درس‌ها به انتخاب شما و به صورت گروهی تعیین می‌شود. برای

تعیین این عنوان‌ها در گفت‌وگوهای کلاسی مشارکت کنید.

* در بعضی از درس‌ها تصاویری وجود دارد که دربارهٔ آن‌ها سؤالی مطرح شده است. برای پاسخ دادن به این سؤال‌ها در گفت‌وگوهای کلاسی شرکت کنید.

* در پایان هر درس، بخش «پرسش‌های نمونه» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش، شما باید به صورت فردی در خارج از کلاس و بعد از مطالعهٔ دقیق مطالب، علاوه بر سؤالات داده شده، چند سؤال مهم دیگر دربارهٔ درس طرح کنید و خود به آن‌ها پاسخ دهید.

* در پایان هر درس، بخش «خلاصه کنید» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش، لازم است نکات مهم درس را در خارج از کلاس خلاصه کنید. سپس در جلسهٔ بعدی آموزش، این خلاصه‌ها با یک‌دیگر مقایسه و اصلاح شوند. برای نمونه، یکی از نکات مهم هر درس ذکر شده است.

هدف این بوده است که شما بتوانید آموخته‌هایتان را در زندگی فردی و اجتماعی به کار گیرید. بدیهی است تنها با حفظ کردن مطالب، به این هدف نمی‌رسید. به همین جهت، در ارزش‌یابی این درس بر اندیشه، مشارکت و اظهارنظر شما تأکید شده است. این ارزش‌یابی به دو شکل انجام می‌گیرد؛

الف) ارزش‌یابی در طول سال شامل:

– مشارکت در بحث و گفت‌وگوهای گروهی

– همکاری در کار گروهی

– انجام دادن فعالیت‌های خارج از کلاس به‌طور دقیق و داشتن دفتر کار منظم برای آن‌ها

– پرسش‌های کلاسی به‌صورت شفاهی و کتبی

– انجام دادن کارهای اختیاری مانند ارائهٔ مقاله، ابتکارهای علمی و هنری و....

ب) امتحان پایان هر نیم سال که به‌صورت کتبی و براساس بارم‌بندی مشخص انجام

می‌شود.

فصل اوّل

حکومت

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
به راستی ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم
وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
و همراه آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان (سنجش حق و باطل) نازل کردیم
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ
تا مردم عدالت را برپا دارند.

در این فصل با مفهوم حکومت و ضرورت به وجود آمدن آن آشنا می شوید. اهمیت حکومت از همه سازمان ها بیش تر است. اگر می خواهید به نقش حکومت در جامعه پی ببرید، قدری درباره بدن خود فکر کنید. هر یک از اعضای بدن برای زنده ماندن انسان کاری انجام می دهد. همه اعضا باید با یک دیگر همکاری کنند تا هر یک از ما بتوانیم به زندگی ادامه دهیم. در یک جامعه نیز سازمان ها، مؤسسه ها و ادارات مانند اعضای بدن هستند. آن ها باید با هم ارتباط متقابل و هماهنگی و همکاری داشته باشند تا نیازهای افراد و جامعه رفع شود. حکومت، این همکاری و هماهنگی را در بین آن ها به وجود می آورد. حکومت مانند «مغز» در بدن انسان است و با صادر کردن فرمان هایی، سازمان ها و مؤسسات را در انجام وظایفشان هدایت می کند. شما در این فصل با حکومت آشنا می شوید.

در پایان این فصل، شما می توانید:

۱- اهمیت و ضرورت ارتباط و هماهنگی بین مؤسسات جامعه را بیان کنید.

۲- نقش حکومت را در ایجاد هماهنگی بین مؤسسات شرح دهید.

۳- اهمیت و ضرورت وجود نظم، یک پارچگی و امنیت را در جامعه توضیح دهید.

۴- اهمیت و ضرورت وجود حکومت را تشخیص دهید.

۵- نیاز جامعه به قانون را توضیح دهید.

امروزه نیازهای ما چگونه رفع می شوند؟

مقایسه و نتیجه گیری کنید^۱

در سال های گذشته خواندید که انسان موجودی است که هم نیازهای مادی دارد مانند غذا، مسکن و ... و هم نیازهای غیرمادی مانند شناخت خدا، امنیت و ... هم چنین انسان تمایل دارد به صورت اجتماعی زندگی کند و نیازهای خود را در زندگی اجتماعی برطرف نماید. او برای رفع این نیازها از گذشته تا امروز از شیوه های مختلفی استفاده کرده است. راه های رفع این نیازها در گذشته و حال را با یک دیگر مقایسه کنید.

نقش خانواده در رفع این نیازها چه تغییری کرده است؟

۱- درضمن هر درس فعالیت هایی آمده است. این فعالیت ها با نظارت و هدایت دبیر محترم و مشارکت شما دانش آموزان در جریان گفت وگوهای کلاسی انجام می پذیرند. هم چنین بخشی از نمره ارزشیابی این درس، به میزان مشارکت شما در بحث های گروهی و انجام دادن فعالیت ها اختصاص دارد. در این مورد به توضیحاتی که در مقدمه کتاب آمده است، توجه کنید.

- در زمان‌های گذشته، بیش‌تر نیازهای انسان در محیط خانواده برطرف می‌شد؛ مثلاً،
- خانواده بچه‌ها را برای کار کردن در آینده آماده می‌کرد؛
- برای فرزندان شغل تعیین می‌کرد؛
- آموزش‌های لازم را به فرزندان می‌داد؛
- و ...

برخی از نیازهای انسان نیز در خانواده‌های دیگر تأمین می‌شد و مردم از راه دادوستد از خدمات یک‌دیگر بهره‌مند می‌شدند.

امروزه مؤسسه‌های اجتماعی، بسیاری از نیازهای انسان را رفع می‌کنند. واگذار کردن برخی از وظایف خانواده به مؤسسات به معنای ضعیف شدن خانواده نیست؛ امروزه نیز بسیاری از نیازهای اساسی انسان تنها در خانواده رفع می‌شود. همه ما به خانواده‌ای نیاز داریم تا عضو آن باشیم؛ خانواده‌ای که از ما سرپرستی کند؛ به ما محبت ورزد؛ در هنگام سختی‌ها، ما را یاری کند؛ در غم و شادی ما شریک باشد؛ و ...

مؤسساتی که در سال گذشته با آن‌ها آشنا شدید، نمونه‌هایی از صدها مؤسسه‌ای هستند که مردم یک جامعه به طور مستقیم و غیرمستقیم با آن‌ها سروکار دارند. این مؤسسات دست به دست هم می‌دهند تا بسیاری از نیازهای ما از قبیل نیاز به خوراک و پوشاک، آموزش و پرورش، بهداشت، عدالت و معنویت را رفع کنند.

بعضی از این مؤسسات برای رفع نیازهای مردم به طور مستقیم با آن‌ها سروکار دارند و برخی نیز به طور مستقیم با مردم سروکار ندارند بلکه تقویت‌کننده و پشتوانه سایر مؤسسات هستند؛ برای مثال، مردم به طور مستقیم با بانک سروکار دارند اما با سازمان «انرژی اتمی ایران» به طور مستقیم سروکار ندارند. این سازمان تقویت‌کننده و هماهنگ‌کننده کلیه برنامه‌ها و فعالیت‌های سازمان‌های مرتبط با علوم و فنون هسته‌ای است که در زمینه‌های مختلف صلح‌آمیز—کشاورزی، پزشکی و صنعتی— فعالیت می‌کنند.

مقایسه کنید

مؤسّسات یک جامعه را با اعضای بدن انسان یا هر موجود زنده دیگری مقایسه کنید.

به نظر شما، کار مؤسّسات در یک جامعه تا چه اندازه به کار اعضای بدن موجودات زنده شبیه است؟

در بدن موجودات زنده، هر یک از اعضا به انجام دادن فعالیت خاصی مشغول است که عضو دیگر آن را انجام نمی‌دهد؛ مثلاً، وظیفه قلب رساندن خون به همه قسمت‌های بدن است و ریه وظیفه دارد اکسیژن مورد نیاز بدن را تأمین کند اما در رساندن خون به سایر قسمت‌های بدن نقشی ندارد.

در یک جامعه نیز هر مؤسّسه، وظیفه یا وظایف خاص خود را انجام می‌دهد و کار آن مستقل از

مؤسّسات دیگر است؛ مثلاً، بانک وظیفه نقل و انتقال پول را بر عهده دارد و مدرسه وظیفه آموزش و تربیت اعضای جامعه را انجام می‌دهد. کاری که بانک انجام می‌دهد، مستقل از کار مدرسه است.

فکر کنید و پاسخ دهید

به نظر شما، آیا بین اعضای مختلف بدن انسان که هر یک وظیفه خاصی را انجام می‌دهند، ارتباطی وجود دارد؟ چند مثال بزنید
آیا استقلال مؤسّسات در جامعه به معنای آن است که این مؤسّسه‌ها با یک‌دیگر هیچ ارتباطی ندارند؟

در بدن انسان، میان اعضا روابط نسبتاً پایداری است و همه اعضا یک هدف را دنبال می‌کنند و آن، حفظ تعادل و بقای بدن انسان است. در جامعه نیز همه مؤسسات روابط نسبتاً پایداری با یکدیگر دارند. این مؤسسه‌ها در عین حال که بخشی از نیازهای مردم یا مؤسسه‌های دیگر را برطرف می‌کنند، خود نیز به سایر مؤسسات نیازمندند. به این ترتیب، مؤسسات با هم مرتبط می‌شوند، کار یکی بر دیگری تأثیر می‌گذارد و کار یکی مکمل کار دیگری است. از این رو، می‌توانیم بگوییم که همه مؤسسات به یکدیگر وابستگی متقابل دارند و به دنبال یک هدف مشترک هستند و آن، رفع نیازهای جامعه است. اگر مؤسسه‌ای فعالیت‌های خود را به خوبی انجام ندهد، در کار سایر مؤسسات خلل وارد می‌کند و آن‌ها را با مشکلاتی روبه‌رو می‌سازد. مثلاً، اگر بانک نتواند کار خود را به خوبی انجام دهد، در وظایفی که مدرسه به عهده دارد، مشکلاتی ایجاد می‌کند.

خلاصه کنید^۱

– در یک جامعه، مؤسّسات در عین استقلال در انجام وظایف خود، به یک دیگر وابسته‌اند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه^۲

- ۱ – آیا مؤسّسات جامعه با یک دیگر ارتباط دارند؟ چگونه؟
- ۲ – با ذکر یک مثال توضیح دهید که اگر مؤسسه‌ای وظایف خود را به خوبی انجام ندهد، چه مشکلاتی پیش می‌آید.
- ۳ – دو نمونه از مؤسّساتی را که در سال گذشته با آن‌ها آشنا شده‌اید، انتخاب کنید و رابطه متقابل آن‌ها را توضیح دهید.

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس^۳

- با مشورت پدر و مادر، راهنمایی معلّم، استفاده از کتابخانه مدرسه و مطالب مطبوعات و ... به این پرسش پاسخ دهید:
- صدا و سیما چگونه می‌تواند به مدرسه‌ها کمک کند تا وظیفه خود را –
- ک تعلیم و تربیت دانش‌آموزان است – بهتر انجام دهند؟
- پاسخ خود را در یک بند بنویسید و به کلاس ارائه دهید.

-
- ۱ – برای انجام دادن این بخش، لازم است نکات مهم درس را در خارج از کلاس خلاصه کنید. سپس در جلسه بعدی آموزش، این خلاصه‌ها با یک دیگر مقایسه و اصلاح شود. برای نمونه، یکی از نکات مهم درس ذکر شده است.
  - ۲ – برای انجام دادن این بخش، شما باید به صورت فردی در خارج از کلاس و بعد از مطالعه دقیق مطالب، چند سؤال مهم درباره درس طرح کنید و خود به این سؤالات پاسخ دهید. برای نمونه نیز چند سؤال پیشنهاد شده است.
  - ۳ – در پایان هر درس، یک فعالیت در نظر گرفته شده است که باید در خارج از کلاس به صورت فردی یا گروهی انجام شود. لازم است دفتر خاصی را به این فعالیت‌ها اختصاص دهید. بخشی از نمره ارزش‌یابی مستمر این درس، به انجام دادن این فعالیت‌ها و داشتن دفتر کار منظم برای آن، اختصاص داده شده است.

مؤسّسات چه زمانی بهتر می‌توانند نیازهای ما را رفع کنند؟

گفت و گو کنید

آموختید که در یک جامعه، مؤسّسات در عین استقلال در انجام وظایف خود، به یک دیگر وابسته‌اند و در بین آن‌ها روابط نسبتاً پایداری برقرار است. کار هر یک از مؤسّسات مکمل کار مؤسّسه دیگر است؛ همه مؤسّسه‌ها یک هدف را دنبال می‌کنند و آن، رفع نیازهای مردم است. حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا مؤسّسات در یک جامعه، می‌توانند بدون هماهنگی با هم با یک دیگر روابط متقابل داشته باشند و نیازهای متعدّد مردم را رفع کنند؟
چرا؟

می‌دانیم که یک اتومبیل زمانی به‌خوبی کار می‌کند که میان اجزای آن هماهنگی و نظم وجود داشته باشد. یک جامعه نیز زمانی می‌تواند به‌راحتی به مسیر خود ادامه دهد و به هدف‌های خویش دست یابد که همهٔ مؤسّسات آن، به‌طور هماهنگ و یک‌پارچه عمل کنند.

به نظر شما، چه زمانی می‌توان گفت که در جامعه نظم و هماهنگی برقرار است؟

برای پاسخ دادن به این سؤال، فرض کنید که می‌خواهید به تماشای یک مسابقهٔ فوتبال بروید. برای این منظور، اول باید خود را به ورزشگاه برسانید. اگر — رانندگان قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی را مراعات کنند؛ — ادارهٔ راهنمایی و رانندگی به وظایف خود به‌خوبی عمل کند تا رانندگان در سطح شهر با نظم تردد کنند؛

— شهرداری نیز کار خود را به‌خوبی انجام دهد تا در خیابان‌ها برای رانندگان مشکلی به‌وجود نیاید؛

— و ... شما می‌توانید به‌راحتی به ورزشگاه برسید. وقتی به آن‌جا رسیدید، باید چیزهای دیگری نیز فراهم باشد تا شما به‌آسانی بتوانید بلیت تهیه کنید، در جای خود بنشینید، مسابقه را تماشا کنید و بعد هم به‌راحتی از ورزشگاه خارج شوید و با وسیلهٔ نقلیهٔ مناسب به خانه برگردید.

همان‌طور که دیدید، مؤسّسات مختلفی دست‌اندرکار تدارک و برگزاری یک مسابقه هستند. این مؤسّسات هنگام انجام وظایف خود باید به‌طور هماهنگ با مؤسّسات دیگر در ارتباط باشند تا یک مسابقه به‌خوبی برگزار شود.

گفت و گو کنید

علاوه بر مؤسّسات ذکر شده، کدام مؤسّسه‌های دیگر باید با هم هماهنگ باشند تا یک مسابقهٔ فوتبال برگزار شود و همهٔ علاقه‌مندان بتوانند آن را تماشا کنند؟

هنگام برگزاری یک مسابقهٔ فوتبال، اگر مردم و مؤسّسات قوانین و مقررات را رعایت نکنند، چه مشکلاتی به وجود می‌آید؟
در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

در یک جامعه نیز برای این که نظم و هماهنگی برقرار شود، لازم است

۱- همهٔ مؤسّسات به طور هماهنگ با یک دیگر کار کنند.

۲- مردم و مؤسّسات قوانین و مقررات را رعایت کنند.

۳- هر کس به وظایف خود عمل کند.

در مثال بالا، اگر

— مسئول ورزشگاه، مربیان و بازی‌کنان دو تیم، داوران و... هر یک وظایف خود را

به خوبی انجام دهند و...؛

— علاقه‌مندان به تماشای بازی با نظم وارد ورزشگاه شوند، مقررات تماشای بازی را

رعایت کنند و...؛

— رانندهٔ اتوبوس مطابق وظیفهٔ خود مردم را در هر ایستگاه سوار و پیاده کند، به موقع

حرکت کند و...؛

— مسافران نیز از قبل بلیت تهیه کنند، نوبت را رعایت کنند و...؛

مسابقهٔ رضایت‌بخشی برگزار خواهد شد.

چنانچه در جامعه‌ای

— مؤسسات با یکدیگر هماهنگی نداشته باشند؛ مثلاً، بانک‌ها پولی در صندوق نداشته باشند تا در اختیار مؤسسات قرار دهند و ....

— مردم و مؤسسه‌ها قوانین و مقررات را رعایت نکنند؛ مثلاً، قوانین راهنمایی و رانندگی را زیر پا بگذارند، در ادارات روابط دوستی و خویشاوندی را بر ضوابط و مقررات ترجیح دهند و ....

— مردم و مؤسسات وظایف خود را به‌خوبی انجام ندهند؛ مثلاً، راننده به‌موقع سرکارش حاضر نشود، پزشک بیماران را درمان نکند، مأمور راهنمایی و رانندگی به تصادفات رسیدگی نکند و از طرفی مؤسسات مربوطه نیز نظارتی بر کار آن‌ها نداشته باشند، مردم با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شوند. زندگی در چنین وضع آشفته‌ای برای مردم بسیار دشوار است. از آن‌چه گفته شد، نتیجه می‌گیریم که مؤسسات علاوه بر این که باید روابط متقابل داشته باشند، لازم است با یکدیگر هماهنگ نیز باشند.

خلاصه کنید

— در یک جامعه، مؤسسات زمانی می‌توانند نیازهای مردم را رفع کنند که در روابط متقابل با یک دیگر از هماهنگی لازم برخوردار باشند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

۱- برای ایجاد نظم و هماهنگی در جامعه، مردم و مؤسسات چه وظایفی بر عهده دارند؟

۲- اگر مدیر مؤسسه‌ای در انجام وظایف خود کوتاهی کند، چه مشکلاتی پیش می‌آید؟

۳- اگر بین مؤسسات هماهنگی نباشد، مردم با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

با پدر یا مادر یا یکی از بستگان و آشنایان خود که در یکی از مؤسسات کار می‌کند، گفت و گو کنید. سؤال‌های زیر را با او درمیان بگذارید؛ از نتیجه گفت و گو گزارشی تهیه کنید و به کلاس ارائه دهید.

۱- مؤسسه‌ای که در آن کار می‌کنید، چه اهدافی دارد؟

۲- این مؤسسه با کدام مؤسسات دیگر ارتباط نزدیک دارد؟ نمونه‌ای از روابط متقابل آن‌ها را بیان کنید.

۳- اگر مؤسسه شما با مؤسساتی که با آن‌ها در ارتباط است، هماهنگی لازم را نداشته باشد، با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شود؟

چرا به حکومت نیاز داریم؟

مقایسه کنید

در درس‌های گذشته، جامعه را با بدن انسان مقایسه کردید و دیدید که در بدن انسان، مغز هماهنگی لازم را میان اعضا برقرار می‌سازد. آیا می‌دانید مغز چگونه این هماهنگی را ایجاد می‌کند؟ همان‌طور که می‌دانید، در یک جامعه، مؤسسات زمانی می‌توانند نیازهای مردم را برطرف کنند که در ارتباط‌های متقابل خود با یک‌دیگر، هماهنگی لازم را داشته باشند. به نظر شما، نظم و هماهنگی میان مؤسسات جامعه، به چه وسیله‌ای برقرار می‌شود؟

جامعه از تعدادی خانواده تشکیل شده است که نیازهای خود را از طریق مؤسسات رفع می‌کنند. جامعه همانند یک کشتی است و اعضای همین خانواده‌ها بخش‌های متفاوت آن را اداره می‌کنند؛ عده‌ای در موتورخانه، برخی در بخش بی‌سیم، تعدادی در سالن غذاخوری کشتی کار می‌کنند و ....

در یک کشتی ناخدا در تلاش است که بخش‌های گوناگون با هماهنگی کامل وظایف خود را انجام دهند، نیازهای مسافران به موقع برطرف شود و از همه مهم‌تر، کشتی مسیر خود را به سلامت طی کند. جامعه نیز قلمرو مشترکی دارد که مسئولیت

حفاظت و هدایت آن برعهده حکومت است. جامعه نیازمند حکومتی است که مسئولیت برقراری عدالت، نظم و هماهنگی در میان بخش‌های مختلف یک جامعه را بر عهده بگیرد و امنیت مردم را در برابر متجاوزان و جنایتکاران داخلی و خارجی حفظ کند.^۱ همان‌گونه که هر انسانی برای ادامه زندگی به مغز نیاز دارد و همه اعضای بدن او از مغز فرمان می‌گیرند و به همین علت به صورت هماهنگ و متعادل فعالیت می‌کنند، هر جامعه‌ای برای ادامه حیات نیاز به مرجع واحدی دارد تا همه مؤسسات از آن فرمان بگیرند. این مطلب فطرتاً مورد قبول هر انسانی است.

از دیر باز، اجتماعات انسان‌ها متوجه این نیاز مهم شده‌اند و به تشکیل حکومت‌های کوچک و بزرگ اقدام کرده‌اند. نیاز جامعه به حکومت، نیازی اساسی است و در طول تاریخ، هیچ اجتماعی مشاهده نشده است که بدون حکومت بتواند به زندگی ادامه دهد. همه جوامع به حکومت نیازمندند و اگر در جامعه‌ای حکومت نباشد، کار همه بخش‌ها مختل می‌شود و مردم قادر نخواهند بود نیازهای روزمره خود را برطرف کنند.

فکر کنید و پاسخ دهید

جامعه‌ای را تصور کنید که در آن حکومت وجود نداشته باشد. این جامعه

با چه مشکلاتی روبه‌رو خواهد شد؟

به هر حال در یک جامعه باید سازمانی باشد که بر کار همه مؤسسات نظارت کند و به آن‌ها فرمان دهد تا کارهای خود را به موقع انجام دهند و نیازهای مردم را رفع کنند. همان‌طور که هر مؤسسه‌ای از سوی مردم مأمور است که نیاز خاصی را برطرف کند، حکومت نیز به نمایندگی از طرف مردم وظیفه دارد که میان مؤسسات یک جامعه هماهنگی ایجاد کند، مانع تجاوز اشخاص به مال، جان و ناموس مردم شود، اگر کشوری قصد تجاوز

۱- سورة حدید، آیه ۲۵. این آیه شریفه در ابتدای فصل ص ۲ آورده شده است.

داشت با کمک مردم به مقابله با آن پردازد و از مردم حمایت و حفاظت کند. در واقع، حکومت متعلق به مردم است، مردم را اداره و هدایت می‌کند و آن‌ها را از آسیب‌ها و خطرهای داخلی و خارجی در امان نگه می‌دارد.

وظایف حکومت

- اگرچه حکومت‌ها در جوامع گوناگون یکسان نیستند اما وظایفی مشابه برعهده دارند که در این جا به بعضی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.
- وضع قانون و مقررات برای ایجاد هماهنگی بین مؤسّسات مختلف در جامعه ؛
  - تعیین مسئولان برای اجرای قوانین ؛
  - نظارت بر اجرای قانون و جلوگیری از قانون‌شکنی ؛
  - حفظ و ترویج ارزش‌های دینی و ملی از راه‌های مختلف ؛ مانند آموزش در مدارس، رسانه‌های گروهی و قوانین حکومتی.

گفت و گو کنید

علاوه بر موارد گفته شده در درس، حکومت نسبت به مردم چه وظایف دیگری دارد؟
در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

وظایف یاد شده بر عهده همه حکومت‌هاست. با این حال ممکن است بعضی از حکومت‌ها به خوبی از عهده وظایف خود برنایند. البته یک حکومت اسلامی وظایف دیگری نیز دارد که سایر حکومت‌ها نمی‌توانند یا نمی‌خواهند آن‌ها را انجام دهند. در درس حکومت اسلامی با برخی از این وظایف آشنا خواهید شد.

همان‌طور که گفتیم، بشر هیچ‌گاه تردید نداشته که حکومت و قانون برای اداره جامعه لازم است اما این سؤال همیشه مطرح بوده است که چه کسانی شایستگی حکومت کردن را دارند، کدام قانون باید بر جامعه حکم فرما شود و این قانون را چه کسی باید وضع کند.

خلاصه کنید

— جامعه به حکومتی نیازمند است که مسئولیت برقراری نظم و هماهنگی در میان مؤسسه‌ها و بخش‌های مختلف را برعهده بگیرد.

.....

.....

.....

پرستش‌های نمونه

۱— در یک جامعه، وظایف مؤسسات گوناگون به چه وسیله‌ای هماهنگ می‌شود؟ چگونه؟

۲— آیا جامعه بدون حکومت می‌تواند به زندگی خود ادامه دهد؟ چرا؟

۳— اگر فرد یا افرادی را ببینید که در کارهای گروهی به توصیه‌های رهبر گروه عمل نمی‌کنند، با توجه به مثال «کشتی» در این درس، برای آگاه ساختن آنان چه دلایلی را مطرح می‌کنید؟

۴— دو وظیفه از وظایف همه حکومت‌ها را نام ببرید.

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱— مدرسه‌ای را توصیف کنید که مدیر نداشته باشد.

۲— با مراجعه به فصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دربارهٔ موارد زیر اصولی را پیدا کنید.

الف. نظارت دولت بر سلامت اخلاقی جامعه؛

ب. نظارت دولت بر کار مؤسسات جامعه.

چرا به قانون نیاز داریم؟

گفت و گو کنید

پیش از این گفتیم که حکومت، هماهنگی لازم را در میان مؤسسات و سازمان‌های جامعه به وجود می‌آورد. این هماهنگی سبب می‌شود که مؤسسه‌ها وظایف خود را بهتر انجام دهند. در این جا سؤالی اساسی مطرح می‌شود: حکومت این هماهنگی را به چه وسیله‌ای به وجود می‌آورد؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

اعضای مدرسه به عنوان یک گروه به یک‌دیگر وابسته‌اند؛ یک واحد را تشکیل می‌دهند و هدف‌های مشترک زیادی دارند که مهم‌ترین آن‌ها تعلیم و تربیت است. برای این که مدرسه بتواند به این هدف مهم دست یابد، هر یک از اعضای آن از یک سو باید رفتارهای خاصی را انجام دهد و وظایف خاصی را برعهده گیرد و از سوی دیگر نباید بعضی رفتارها را انجام دهد؛ مثلاً، معلم باید مطابق مقررات خاصی تدریس کند، مربی پرورشی باید مطابق مقررات خاصی به فعالیت‌های پرورشی بپردازد و مدیر مدرسه نیز باید براساس قانون وظایفی را انجام دهد. به نظر شما کسانی که نقش‌های معلمی، مربی پرورشی و مدیریت مدرسه را برعهده دارند، چه رفتارهایی را نباید انجام دهند؟ چند نمونه بیاورید. آیا تا به حال به این نکته فکر کرده‌اید که چه عاملی این وظایف را هماهنگ می‌سازد؟ اگر از مدیر یا معلم خود پرسید، پاسخ می‌دهد که ما مطابق مقررات و قوانین مختلف که به صورت بخشنامه به مدرسه ارسال شده است، بین خود هماهنگی به وجود می‌آوریم.

حال به جای معلّم، مدیر، معاون و...، مؤسّسه‌های مختلف جامعه را در نظر بگیرید. حکومت برای هماهنگ کردن کارهای مختلف مؤسّسات، قوانینی را به وجود می‌آورد و به وسیله این قوانین، روابط میان مؤسّسات را تنظیم می‌کند. قبل از این که نمونه‌هایی از این وظیفه حکومت را ذکر کنیم، مفهوم قانون و اهمیّت آن را در زندگی توضیح می‌دهیم.

شما نه تنها در مدرسه بلکه در خانواده، گروه دوستان، گروه‌های ورزشی و به طور کلی در زندگی روزانه خود با «باید»‌ها و «نباید»‌های فراوانی روبه‌رو هستید. از هنگام صبح که از خواب برمی‌خیزید و نماز صبح را به جا می‌آورید تا شب که به رختخواب می‌روید، از قواعد بسیاری پیروی می‌کنید. به این «باید»‌ها و «نباید»‌های روزمره که به رفتار ما جهت می‌دهند، «هنجار» می‌گویند. بعضی از این هنجارها براساس دستورات دینی است؛ مثلاً، همه افراد جامعه اسلامی وظیفه دارند عفت عمومی را رعایت کنند.

۱- عنوان بخشی از بعضی درس‌ها به انتخاب شما تعیین می‌شود. بهتر است این کار را به صورت گروهی انجام دهید.

برخی از هنجارها به تدریج در زندگی اجتماعی انسان‌ها به وجود آمده و در جامعه تثبیت شده‌اند؛ مثلاً، اکثر اعضای جامعه ما در روز سه وعده غذا می‌خورند، یک جور لباس می‌پوشند، یک جور احوال‌پرسی می‌کنند و امثال این‌ها. نوع دیگری از هنجار وجود دارد که توسط حکومت به وجود می‌آید؛ یعنی حکومت از طریق مجلس قانون‌گذاری یا از راه‌های دیگر، «باید»ها و «نباید»هایی را تعیین می‌کند و آن‌ها را برای رعایت و اجرا به افراد جامعه و مؤسسات مختلف ابلاغ می‌نماید. به این نوع هنجارها، «قانون» گفته می‌شود.

اهمیت قانون

گاهی افراد از بعضی قوانین و مقررات خسته می‌شوند و آن‌ها را دست و پاگیر می‌دانند و حتی ممکن است فکر کنند که این قوانین مانع آزادی آن‌ها هستند. شما در مدرسه با قوانین بسیاری روبه‌رو هستید؛ برای مثال،

- باید سر ساعت در مدرسه حاضر شوید؛
- هنگامی که در کلاس نشسته‌اید، حتماً به معلم توجه کنید؛
- بدون اجازه از کلاس خارج نشوید؛
- و ...

ممکن است فکر کنید که این قوانین برای شما مشکلاتی به دنبال دارند و اگر این قبیل قوانین و مقررات نبودند، خیلی راحت‌تر بودید.

فکر کنید و پاسخ دهید

تصور کنید که هیچ قانونی بر جامعه حاکم نیست. در چنین حالتی ممکن است شما با صحنه‌های ناخوشایند بسیاری روبه‌رو شوید؛ مثلاً:

— صبح که برای خرید نان از خانه خارج می‌شوید، ناگهان یک موتورسوار

در پیاده‌رو به سرعت از مقابل شما عبور می‌کند؛
 — مشاهده کنید که هنوز زباله‌ها را نبرده‌اند؛
 — وقتی به ناوایی می‌رسید، ببینید که نانوا پخت نان را شروع نکرده است؛
 — چه بسا در راه برگشت به خانه، کسی به شما اهانت کند، شما را مورد
 ضرب و شتم قرار دهد یا حتی پول شما را به زور بگیرد؛
 — و....

• چند نمونه از صحنه‌های ناخوشایند دیگری را که ممکن است با آن‌ها
 روبه‌رو شوید، بیان کنید.

- آیا شما می‌توانید در چنین جامعه‌ای زندگی کنید؟
- در چنین جامعه‌ای، آیا از فردای خود مطمئن هستید؟
- در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

آیا وجود قانون به تنهایی برای ایجاد نظم و هماهنگی در جامعه کافی است؟

با انجام دادن این فعالیت به خوبی متوجه می‌شوید که جامعه بدون قانون به مشکلات جدی دچار می‌شود و از نظم و هماهنگی و امنیت محروم می‌ماند؛ بنابراین باید قوانین و مقرراتی وجود داشته باشد و افرادی نیز باشند که این قوانین را اعمال کنند و بر اجرای آن‌ها نظارت داشته باشند. هم‌چنان که گفتیم، این سه مورد از وظایف حکومت است. می‌دانیم که در طول تاریخ در همه جوامع، قوانینی وجود داشته است. جامعه بدون قانون مدت زیادی دوام نمی‌آورد و دیر یا زود از هم می‌پاشد؛ به همین دلیل، مردم از ابتدا برای رفتارهای خود در جامعه، مقرراتی وضع کرده‌اند.

قانون و هماهنگی مؤسسات

حکومت با وضع قوانین و مقررات مختلف، بین فعالیت‌های گوناگون مؤسسات جامعه نظم و هماهنگی به وجود می‌آورد؛ برای مثال، نظام جدید متوسطه را که بسیاری از شما در سال آینده وارد آن می‌شوید، در نظر بگیرید. برای اجرای این کار، حکومت، مؤسسات و وزارت‌خانه‌های دیگر مانند وزارت کار و امور اجتماعی را نیز مأمور کرده است که با وزارت آموزش و پرورش همکاری کنند. اگر شما قدری فکر کنید، نمونه‌های دیگری از همکاری مؤسسات را پیدا می‌کنید.

باید بدانید که قانون علاوه بر هماهنگ ساختن مؤسسات یک جامعه، کارکردهای دیگری نیز دارد که به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

— قانون، روابط بین مردم و مؤسسات مختلف را تنظیم می‌کند و مشخص می‌سازد که مؤسسات در مقابل مردم چه وظیفه‌ای دارند و مردم در برابر مؤسسه‌ها دارای چه وظایفی هستند.

— به درگیری‌ها و منازعات میان مردم و گروه‌ها رسیدگی می‌کند.

— از حقوق محرومان در مقابل ستمگران و زورگويان دفاع می‌کند.

آیا شما می‌توانید نمونه‌های دیگری از نتایج وجود قانون در جامعه را بیان کنید؟

کدام قانون؟

در درس‌های گذشته دانستیم که زندگی اجتماعی انسان نیازمند حکومت، قانون و برنامه است. این قانون و برنامه باید به گونه‌ای باشد که در آن هم به نیازهای مادی و غیرمادی انسان پاسخ مناسب داده شود و هم به نیازهای فردی و اجتماعی او. پاسخی که او را به کمال و سعادت برساند. اما اینک این سؤال مطرح می‌شود که آیا انسان به تنهایی می‌تواند با عقل و تدبیر خویش برنامه دقیق و کاملی برای خود تنظیم کند؟ آیا او از همه نیازهای خویش کاملاً آگاه است؟

گرچه انسان از راه تفکر و اندیشه‌ورزی می‌تواند به بخشی از نیازهای خود پاسخ دهد اما تنها خداوند حکیم است که از همه اسرار آفرینش انسان و جهان هستی اطلاع دارد و عوامل کمال و سقوط او را می‌داند و به همین دلیل تنها اوست که می‌تواند چنین برنامه‌ای را تنظیم و تدوین کند، برنامه‌ای که در بردارنده کمال و سعادت او در هر دو جهان است. دین همان برنامه زندگی مادی و معنوی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان‌هاست. این برنامه برای رسیدن انسان به کمال و سعادت حقیقی، قوانین و دستوراتی ارائه کرده است.

بنابراین قانون و حکومتی می‌تواند جامعه را به سمت ایجاد عدالت و رفع نیازهای مادی و معنوی انسان هدایت کند و به پیش‌برد که منشاء الهی داشته باشد و از دین سرچشمه بگیرد.

خلاصه کنید

— هنجارها «باید»ها و «نباید»هایی هستند که به رفتار ما جهت می‌دهند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

۱- هنجار چیست؟ دو نمونه از هنجارهای اجتماعی را نام ببرید.

۲- قانون را تعریف کنید.

۳- چند نمونه از قوانین و مقرراتی را که در مدرسه رعایت می‌کنید، توضیح دهید.

۴- آیا انسان می‌تواند بدون قانون زندگی کند؟ چرا؟

۵- حکومت به چه وسیله‌ای میان مؤسسات مختلف هماهنگی ایجاد می‌کند؟

۶- کدام قانون می‌تواند انسان را به کمال و سعادت حقیقی برساند؟ چرا؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱- شما در این درس با سه نوع هنجار آشنا شدید. درباره آن‌ها فکر کنید و

نمونه‌هایی از هنجارهایی را که در مدرسه رعایت می‌کنید، در جدول زیر بنویسید.

هنجارهایی که از اعتقادات اسلامی شما به وجود آمده‌اند.	هنجارهایی که به تدریج در جامعه به وجود آمده‌اند.	هنجارهایی که جزء قوانین مدرسه هستند.
۱-	۱-	۱- .....
۲-	۲-	۲- .....
۳-	۳-	۳- .....

۲- سه نمونه از قوانین مربوط به محیط‌های اجتماعی مدرسه، خانواده و جامعه

را انتخاب کنید و در این باره تحقیق کنید که چگونه با عمل کردن به آن‌ها می‌توان با انحرافات و تخلفات مقابله کرد.

۳- آیه‌ای که در ابتدای فصل به آن اشاره شده است چه ارتباطی با مطالب فصل

دارد؟ استدلال کنید.

فصل دوم

حکومت ما

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا
به راستی خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش بدهید
وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ
و هرگاه بین مردم حُکم و داوری می کنید، عادلانه حکم کنید.

در فصل گذشته آموختید که جامعه بدون حکومت نمی‌تواند پایدار بماند. در هریک از جوامع بشری، حکومتی وجود دارد که جامعه را اداره می‌کند و باعث حفظ و بقای آن می‌شود.

حکومت کشور ما، جمهوری اسلامی است که به قیمت خون هزاران شهید به دست آمده است. این حکومت، انسان را به یاد روزهای فراموش نشدنی انقلاب اسلامی مردم مسلمان ایران می‌اندازد. در روزهای پرشکوه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مردان، زنان، پیر و جوان همه یک پارچه و یک صدا در خیابان‌ها و کوچه‌ها فریاد می‌زدند: «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی». روزهای بسیار زیبایی بود. آن‌چه بیش از هر چیز دیگر آن روزها را زیبا می‌کرد، مشارکت فعالانه نوجوانان هم‌سن و سال شما در مبارزه با طاغوت بود.

نام روز سیزده آبان را حتماً زیاد شنیده‌اید. سیزده آبان روز شماسست؛ روزی که نوجوانان و جوانان با شجاعت و ایمانی شکست‌ناپذیر در صحنه انقلاب اسلامی ظاهر شدند و ضربات مهلکی به پیکر حکومت طاغوت زدند. آن‌ها در پیروزی انقلاب اسلامی نقش به‌سزایی داشتند و برای ایجاد حکومت جمهوری اسلامی وظیفه خود را انجام دادند. اکنون نیز شما باید خود را برای پاسداری از این حکومت آماده کنید.

- در پایان این فصل، شما می‌توانید:
- ۱- عوامل مؤثر بر تنوع حکومت‌ها را تشخیص دهید.
  - ۲- ویژگی‌های حکومت الهی را برشمرد.
  - ۳- مشخصات اصلی حکومت جمهوری اسلامی ایران را شرح دهید.
  - ۴- نقش مجلس شورای اسلامی را در اداره امور جامعه توضیح دهید.
  - ۵- وظایف دولت را در رفع نیازهای مردم بیان کنید.
  - ۶- وظایف قوه قضاییه را در برقراری عدالت در جامعه بیان کنید.
  - ۷- نقش رهبر جمهوری اسلامی ایران را در اداره جامعه اسلامی توضیح دهید.
  - ۸- تفاوت اساسی رهبری در جامعه اسلامی را با انواع دیگر رهبری تشخیص دهید.

حکومت ما چه ویژگی‌هایی دارد؟

گفت و گو کنید

مردم هر سرزمین، برای زندگی کردن روش‌های خاصی دارند. آن‌ها اگرچه ممکن است در بعضی موارد عقیده یا سلیقهٔ مشترکی داشته باشند اما در بسیاری موارد، متفاوت با یک‌دیگر زندگی می‌کنند. یکی از این تفاوت‌ها آن است که مردم کشورهای مختلف حکومت‌های گوناگونی را تجربه می‌کنند. انواع متعدّد و متنوعی از حکومت در سراسر جهان وجود دارد. چه عواملی موجب تعدّد و تنوع حکومت در کشورهای مختلف جهان شده است؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

گفته شد که انسان‌ها موجوداتی متفکر و انتخابگر آفریده شده‌اند و برای ادارهٔ زندگی اجتماعی خود ممکن است روش‌ها، قوانین و حکومت‌های متفاوتی را انتخاب کنند. تفاوت در حکومت‌ها به تفاوت در دین، فرهنگ و تاریخ هر کشور بستگی دارد. یکی از مهم‌ترین ملاک‌های طبقه‌بندی حکومت‌ها، میزان توجه آن‌ها به قوانین الهی است. بر این اساس در یک حکومت الهی، فرد یا گروهی به نمایندگی از طرف مردم طبق دستورات و قوانین خداوند بر آنان حکومت می‌کند. در این نوع حکومت، فرد یا گروه حاکم بر مردم نه براساس تشخیص خود بلکه بر پایهٔ دستورات الهی، تعالیم پیامبران و اولیای خدا عمل می‌کند. در حکومت الهی، هدف اصلی رشد و سعادت مردم است.

دربارهٔ سؤال‌های زیر در کلاس گفت و گو کنید.
حکومت ایران چه نوع حکومتی است؟

آیا مردم حکومت ما را انتخاب کرده‌اند؟

تاریخ کشور ما نشان می‌دهد که از گذشته‌های دور همواره شاهان بر جان و مال مردم تسلط داشته‌اند و قانون نیز همان ارادهٔ شاهان بوده است. پس از گذشت سالیان دراز، سرانجام مردم دریافتند حکومتی که در آن یک نفر بر همه مسلط باشد و همه را به اطاعت از خود وادار کند، حکومت خودکامه‌ای است و باعث گمراهی می‌شود. از این رو، در سال ۱۳۵۷ علیه حکومت ظالم و ستمگر شاهنشاهی انقلاب کردند و به رهبر و راهنمایی عادل — که راه خدا را تشخیص می‌داد — روی آوردند و با او پیمان بستند که همیشه به راه خدا بروند. پس به پای صندوق‌های رأی رفتند و به حکومت جمهوری اسلامی رأی دادند.

آیا می‌دانید چند درصد مردم به حکومت جمهوری اسلامی رأی مثبت دادند؟

حکومت ما الهی است

همان‌طور که می‌دانید، حکومت الهی حکومتی است که :
اولاً، قوانین آن بر اساس دستورات خداوند باشد و نمایندگان مردم قوانین مخالف دستورات الهی را تصویب نکنند.

ثانیاً، رهبری آن در دست فردی باشد که احکام و دستورات خداوند را به خوبی بداند تا بتواند راه الهی را تشخیص دهد، سیاستمدار باشد تا بتواند از منافع و حقوق مردم دفاع کند، با دشمنان مردم شجاعانه برخورد کند، بینش اجتماعی داشته باشد، به فکر مردم باشد و شرایط اجتماعی آن‌ها را درک کند، با تقوا باشد و با مردم به عدالت رفتار کند و ....

حکومت جمهوری اسلامی ایران نیز بر پایه این دو ویژگی استوار است :
اولاً، قانون اساسی^۱ - که مادر قوانین است و هیچ قانونی بر خلاف آن به تصویب نمی‌رسد - در کشور ما بر اساس احکام قرآن نوشته شده است. قوانینی نیز که در مجلس شورای اسلامی به تصویب می‌رسند، نباید با قوانین الهی و دستورات خداوند مخالف باشند.
ثانیاً، امام خمینی (ره) بنیان‌گذار این حکومت، شخصیتی روحانی، آگاه از دین

۱- قانون اساسی در هر کشور معمولاً پس از یک تحول عمیق اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تدوین می‌شود. قانون اساسی، کلی‌ترین قانون هر کشور است که هدف نهایی و برنامه اصلی زندگی اجتماعی یک ملت را بیان می‌کند و راه و روش اداره کشور را معین می‌سازد.

اسلام و آشنا با امور مردم و جامعه خود بودند. ایشان به نمایندگی از طرف مردم، حکومت اسلامی را در کشور ما ایجاد کردند و مردم را از سلطه حکومت ظالمانه شاهنشاهی نجات دادند. اکنون نیز رهبری حکومت اسلامی در دست فقیهی است که از مسائل زمان آگاهی دارد. بر همین اساس، می‌گوییم که حکومت اسلامی ما از نوع ولایت فقیه است؛ یعنی، سرپرست آن، شخصیتی روحانی، مسلط به احکام دینی و مطلع از سیاست و اداره جامعه است.

ارکان حکومت ما چیست؟

حکومت ما، هم مردمی و هم اسلامی است — بر مبنای رأی مردم و هم بر اساس دستورات اسلام —؛ به همین دلیل آن را «جمهوری اسلامی» می‌نامند. ارکان حکومت جمهوری اسلامی ایران عبارت‌اند از:

۱ — **قوه مقننه**: قوه مقننه وظیفه قانون‌گذاری را برعهده دارد. همه قوانین در مجلس شورای اسلامی به تصویب می‌رسند.

قوانینی که در مجلس تصویب می‌شوند، نباید با احکام اسلامی و قانون اساسی مخالفت داشته باشند. تشخیص دادن این امر به عهده شورای نگهبان است. بنابراین مصوبات مجلس شورای اسلامی بدون تأیید شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارند. شورای نگهبان از شش نفر فقیه منتخب رهبری و شش نفر حقوق‌دان با پیشنهاد رئیس قوه قضاییه و انتخاب مجلس شورای اسلامی تشکیل می‌شود. این شورا علاوه بر این که بر مصوبات مجلس شورای اسلامی نظارت دارد، در انتخابات مجلس، ریاست جمهوری و مجلس خبرگان نیز بر صلاحیت نامزدها و درست برگزار شدن انتخابات نظارت می‌کند. از دیگر وظایف مهم شورای نگهبان تفسیر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

۲ — **قوه مجریه**: این قوه مسئولیت اجرای قوانین را برعهده دارد و از دولت و سازمان‌هایی که تحت نظر دولت به اجرای قوانین می‌پردازند، تشکیل می‌شود. آن‌ها موظف‌اند که بر کار و فعالیت‌های همه مؤسسات کشور نظارت داشته باشند. رئیس قوه مجریه، «رئیس‌جمهور» است.

۳- **قوه قضاییه:** این قوه مسئولیت نظارت بر اجرای قوانین را برعهده دارد. از دیگر وظایف قوه قضاییه، رسیدگی به تخلفات و اختلافات موجود در جامعه است.

۴- **رهبری:** مهم ترین رکن حکومت اسلامی، رهبری آن است. رهبر حکومت اسلامی که فقیهی عادل و مطلع از امور زمان و سیاستمداری درستکار است، با اختیاراتی که قانون اساسی به او می دهد، به ترتیب زیر بر کار سه قوه مقننه، قضاییه و مجریه نظارت دارد.

— عزل و نصب فقهای شورای نگهبان (نظارت بر قوه مقننه)

— عزل و نصب رئیس قوه قضاییه (نظارت بر قوه قضاییه)

— امضای حکم ریاست جمهوری یا عزل وی (نظارت بر قوه مجریه).

رهبر هم چنین میان این سه قوه هماهنگی ایجاد می کند تا آن ها به خوبی بتوانند جامعه اسلامی را اداره و مشکلات آن را رفع کنند.

۵- **مجلس خبرگان^۱:** مجلس خبرگان از متخصصان امور دینی تشکیل شده و وظیفه آن، انتخاب رهبر و نیز تشخیص عدم صلاحیت رهبری براساس معیارهای قانون اساسی است. اعضای مجلس خبرگان را مردم انتخاب می کنند.

۱- البته این مجلس با «مجلس خبرگان» که در سال ۱۳۵۸ برای تهیه قانون اساسی تشکیل شد، تفاوت دارد. لازم به توضیح است که قانون اساسی توسط خبرگان منتخب مردم به تصویب رسید و در تاریخ ۱۳۵۸/۹/۱۲ برای تصویب نهایی به همه پرسی گذاشته شد. در این رأی گیری، ۹۹/۵ درصد مردم به قانون اساسی رأی مثبت دادند.

خلاصه کنید

— میزان توجه به قوانین الهی، از مهم ترین ملاک های طبقه بندی حکومت هاست.

.....

.....

.....

پرسش های نمونه

- ۱- تنوع حکومت ها به چه عواملی بستگی دارد؟
- ۲- حکومت الهی چه ویژگی هایی دارد؟
- ۳- چرا حکومت جمهوری اسلامی ایران از نوع حکومت الهی است؟
- ۴- ارکان اصلی حکومت جمهوری اسلامی را نام ببرید.
- ۵- رهبر حکومت جمهوری اسلامی چگونه بر کار قوای سه گانه نظارت می کند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱- با مراجعه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، موارد زیر را پیدا کنید.

- الف. استقلال قوای سه گانه (مقننه، مجریه و قضاییه) به چه معناست؟
  - ب. چگونه در میان آن ها ارتباط و هماهنگی ایجاد می شود؟
- در این باره بررسی کنید و نتیجه را به کلاس ارائه دهید.

مجلس ما در حکومت چه نقشی دارد؟

در حکومت ما قوای سه گانهٔ مقننه، مجریه و قضاییه از یک دیگر مستقل اند؛ به طوری که هر یک وظیفهٔ مخصوص به خود را دارد. در عین حال، این سه قوه با نظارت رهبر به صورت هماهنگ عمل می کنند. در میان قوای سه گانه، مجلس شورای اسلامی که از نمایندگان مردم تشکیل می شود، وظیفهٔ قانون گذاری را برعهده دارد.

— آیا می دانید نمایندگان مجلس شورای اسلامی چگونه انتخاب می شوند؟

— منطقه ای که در آن زندگی می کنید، در مجلس شورای اسلامی چند نفر

نماینده دارد؟

— آیا این نماینده یا نمایندگان را می شناسید؟

— شما در چه سنی می توانید نمایندهٔ خود را انتخاب کنید؟

با کمی دقت در زندگی اجتماعی خود، متوجه می شوید که قوانین تصویب شده در مجلس شورای اسلامی همهٔ زندگی تان را فرا گرفته است. شما در مدرسه ای تحصیل می کنید و معلمانی نیز به شما درس می دهند. هزینهٔ مورد نیاز برای ساختن مدرسه، استخدام معلمان و موارد مشابه آن ها به تصویب نمایندگان مجلس رسیده است.

از چه راه‌هایی می‌توانیم کارها را با مشورت یک‌دیگر انجام دهیم؟^۱

مجلس شورای اسلامی از نمایندگان مردم تشکیل می‌شود. در کشور ما هر چهار سال یک‌بار، مردم پای صندوق‌های رأی می‌روند و نمایندگان خود را از میان «نامزد»‌های نمایندگی انتخاب می‌کنند. هر یک از نامزدهای انتخاباتی که صلاحیت آن‌ها به تأیید شورای نگهبان رسیده باشد و تعداد بیش‌تری رأی بیاورد، به‌عنوان نماینده مردم به مجلس شورای اسلامی راه پیدا می‌کند. انتخابات فرصتی است که مردم از طریق آن می‌توانند در تصمیمات مهمی که حکومت برای آن‌ها می‌گیرد، شرکت داشته باشند؛ به همین دلیل، با احساس مسئولیت بیش‌تری در انتخابات مشارکت می‌کنند.

نمایندگان مجلس برای این که بتوانند در مورد مسائل مملکتی بهتر تصمیم بگیرند، از میان خود افرادی را به عنوان «هیئت رئیسه» انتخاب می‌کنند. رئیس مجلس در رأس هیئت رئیسه است و وظیفه دارد جلسات مجلس را اداره کند.

۱- سوره شوری، آیه ۳۸؛ وَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ؛ و آنان که دعوت پروردگار خویش را پاسخ می‌گویند و نماز را می‌گزارند و کارشان بر پایه مشورت با یک‌دیگر است و از آن چه به آن‌ها روزی کرده‌ایم اتفاق می‌کنند.

به نظر شما، چگونه می‌توانیم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی کشورمان مشارکت داشته باشیم؟

کار اصلی نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی، مشورت کردن دربارهٔ مسائل مختلف و وضع قوانین است. آن‌ها برای مشورت بهتر گروه‌های گوناگونی را تشکیل داده‌اند و هر یک از نمایندگان در یکی از این گروه‌ها عضویت دارد. این گروه‌ها «کمیسیون» نام دارند و کمیسیون اجتماعی، امنیت ملی و سیاست خارجی، فرهنگی و آموزش و تحقیقات از جمله آن‌ها هستند؛ برای مثال، کمیسیون آموزش و تحقیقات به بحث دربارهٔ قوانین و مسائل مربوط به دانش‌آموزان، معلمان و وزارت آموزش و پرورش می‌پردازد.

هر پیشنهادی که قرار باشد به صورت قانون دربیاید، در مرحلهٔ اول در یکی از کمیسیون‌های مجلس به بحث و مشورت گذاشته می‌شود. پس از این که اعضای کمیسیون در مورد آن بحث کردند و اصلاحات لازم را انجام دادند، برای بحث نهایی در جلسهٔ علنی مجلس که اکثریت نمایندگان در آن حضور دارند، مطرح می‌شود و موافقان و مخالفان در مورد آن آزادانه صحبت می‌کنند. سپس به رأی گذاشته می‌شود و اگر اکثریت نمایندگان به آن رأی مثبت دهند، مجلس آن را تصویب می‌کند. کلیهٔ مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را از نظر عدم

مخالفت با موازین اسلامی و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مخالف تشخیص دهد برای تجدید نظر به مجلس شورای اسلامی بازگرداند. پس از اصلاح و تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان، رئیس مجلس آن را برای اجرا به قوه مجریه یا قضائیه ابلاغ می‌نماید.

وظایف و اختیارات مجلس

برای آشنایی با قوه مقننه لازم است بدانیم که مجلس «چه باید بکند»؛ یعنی، چه وظایفی دارد و نیز «چه می‌تواند بکند»؛ یعنی، چه اختیاراتی دارد. بعضی از وظایف و اختیارات مجلس عبارت‌اند از:

قانون‌گذاری: وظیفه اصلی مجلس، وضع قوانین است. مجلس از طریق تهیه و تنظیم قوانین در زندگی مردم نقش مهمی دارد. حکومت نیز با اجرای قوانین، نیازهای مختلف مردم و مؤسسات و سازمان‌ها را رفع می‌کند.

تصویب قوانین در زندگی مردم اهمیت فراوانی دارد اما توانایی‌های مجلس تنها به وضع قوانین محدود نمی‌شود. مجلس می‌تواند کارهای دیگری نیز از طرف مردم و برای مردم انجام دهد؛ از جمله:

— **دادن رأی اعتماد به وزیران:** رئیس جمهور پس از این که از طرف مردم انتخاب شد، موظف است وزیران مورد نظر خود را به نمایندگان مجلس معرفی کند. پس از آن، هر یک از وزیران خود را معرفی می‌کند و نمایندگان در مورد صلاحیت او برای مسئولیت وزارت اظهار نظر می‌نمایند. در پایان نیز برای هر یک از آنان رأی‌گیری می‌شود. اگر بیش‌تر نمایندگان به وزیر معرفی شده رأی اعتماد دهند، او به عنوان وزیر منصوب می‌شود.

— **سؤال کردن از رئیس جمهور و وزیران:** نمایندگان مجلس می‌توانند درباره عملکرد رئیس جمهور و هر یک از وزیران از آن‌ها سؤال کنند. رئیس جمهور یا وزیری که از او سؤال شده است، باید در مجلس حاضر شود و به سؤال نمایندگان پاسخ دهد.

— **استیضاح:** استیضاح به معنی توضیح خواستن است و با سؤال کردن تفاوت دارد. در استیضاح، پس از آن که وزیر استیضاح شده در مجلس حاضر شد و در مورد

مسئله مورد نظر مجلس توضیح داد، باید از مجلس مجدداً رأی اعتماد بگیرد.

— **تحقیق و بررسی:** مجلس این اختیار را دارد که در مورد مسائل مهم کشور تحقیق و بررسی کند و برای رسیدگی به مشکلات سازمان‌ها و شکایت‌های مردم هیئت‌هایی را تشکیل دهد. همه مسئولان اجرایی در ادارات موظف‌اند به پرسش‌های هیئت‌های رسیدگی مجلس پاسخ مناسب دهند و با آنان همکاری کنند. این هیئت‌ها در مورد نحوه اجرای قوانین تحقیق می‌کنند. آن‌ها می‌خواهند بدانند آیا قوانینی که در مجلس تصویب می‌گردند به خوبی اجرا می‌شوند یا در اجرای آن‌ها نواقصی وجود دارد.

— **رسیدگی به شکایات مردم:** اگر مردم از ادارات و سازمان‌های اجرایی یا دستگاه‌های قضایی مانند دادگاه‌ها و دادسراها شکایت داشته باشند، می‌توانند آن را با نمایندگان خود در میان بگذارند. مجلس نیز موظف است به این شکایت‌ها رسیدگی کند و از سازمان‌ها توضیح بخواهد و نتیجه را اعلام کند.

پیشنهاد کنید

چنان که گفتیم، مهم‌ترین وظیفه مجلس، قانون‌گذاری است.

قانون‌گذاری در زندگی مردم چه نقشی دارد؟

به نظر شما آیا برای به انجام رسیدن همه کارهای کشور، تنها تصویب

قانون کافی است؟

مردم یک جامعه برای تشکیل یک مجلس قوی و توانا چه کارهایی

می‌توانند انجام دهند؟

در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

خلاصه کنید

— مجلس شورای اسلامی وظیفهٔ قانون گذاری را برعهده دارد.

.....

.....

.....

پرستش‌های نمونه

۱ — وظیفهٔ اصلی مجلس شورای اسلامی چیست؟

۲ — رئیس مجلس چه وظیفه‌ای بر عهده دارد؟

۳ — تفاوت سؤال و استيضاح را توضیح دهید.

۴ — کمیسیون‌های مجلس شورای اسلامی چه وظیفه‌ای بر عهده دارند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱ — با توجه به سؤال‌های زیر، در طول هفته روزنامه‌ها را مطالعه کنید و به اخبار صدا و سیما گوش دهید. از اطلاعاتی که به دست می‌آورید، گزارشی تهیه و در کلاس ارائه کنید.

الف. چه قوانینی در مجلس شورای اسلامی از تصویب نمایندگان گذشته است؟

ب. تصویب این قوانین در زندگی مردم چه نتایجی خواهد داشت؟

۲ — با برگزاری انتخابات و اخذ رأی، نمایندهٔ کلاس خود را انتخاب کنید. برای

این کار می‌توانید با همکاری یک دیگر و راهنمایی معلم خود اقدامات زیر را انجام دهید.

الف. اصول و مقررات برگزاری انتخابات را معین کنید (وظایف

انتخاب کننده و انتخاب شونده).

ب. از میان خود سه نفر را به عنوان ناظر و مجری انتخابات تعیین کنید.
پ. چند نفر به عنوان نامزد نمایندگی کلاس ثبت نام کنند.
ت. انتخابات را برگزار کنید.
ث. ناظران انتخابات رأی ها را بشمرند و تعداد رأی هر کدام از نامزدها را اعلام کنند.
ج. کسی که بیشترین رأی را آورده است، به عنوان نماینده کلاس معرفی شود.

۳- در قانون اساسی دو نوع شورا پیش بینی شده است:
- شوراهایی که برای هدایت و جهت دهی کشور تصمیم گیری می کنند؛ مانند مجلس شورای اسلامی.
- شوراهایی که نقش نظارتی در سطح محدودتری دارند؛ مانند شوراهای شهر و روستا.

با استفاده از منابع (قانون اساسی، روزنامه، دعوت از اعضای شورا، بازدید و گفت و گو با اعضای شورا و ...) درباره موارد زیر اطلاعاتی به دست آورید.

الف. علت تشکیل شوراهای شهر و روستا چیست؟
ب. مهم ترین برنامه های در دست بررسی شورای منطقه محل سکونت شما چیست؟

پ. این برنامه ها چه نیازهایی از مردم منطقه را تأمین می کنند؟
ت. ما دانش آموزان چگونه می توانیم با این شورا همکاری کنیم؟

دولت ما در حکومت چه نقشی دارد؟

گفت و گو کنید

در میان قوای سه گانه، قوه مجریه که از دولت و سازمان های تحت نظر دولت تشکیل می شود، وظیفه اجرای قوانین را برعهده دارد. رئیس جمهور، رئیس دولت یا قوه مجریه است و پس از مقام رهبری، عالی ترین مقام رسمی کشور می باشد. آیا می دانید رئیس جمهور چگونه انتخاب می شود؟ آخرین انتخابات ریاست جمهوری در چه تاریخی برگزار شد؟ این انتخابات چندمین دوره انتخابات ریاست جمهوری بود؟ در این انتخابات، چند نفر نامزد ریاست جمهوری بودند و از میان آن ها مردم چه کسی را انتخاب کردند؟

نام رئیس جمهور همیشه در اخبار شنیده می شود و تصویر او را می توان در تلویزیون و روزنامه ها و مجلات دید. سخنان رئیس جمهور را عده کثیری از روزنامه نگاران و سیاستمداران تفسیر می کنند. مردم هم علاقه مندند که به مناسبت های مختلف با رئیس جمهور خود دیدار کنند و از نظریات او آگاه شوند.

دولت از چند وزارت خانه و سازمان تشکیل می شود. آن ها کارهای مختلفی برای مردم انجام می دهند و رئیس جمهور بر کارهایشان نظارت دارد. به عبارت دیگر، وظیفه دولت و سازمان های تحت نظر آن اجرای قوانینی است که قوه مقننه وضع کرده است.

رئیس‌جمهور

رئیس‌جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود^۱ و انتخاب مجدد او به صورت متوالی، تنها برای یک دوره بلامانع است.

وظایف رئیس‌جمهور

رئیس‌جمهور وظایف متعددی بر عهده دارد و در انجام این وظایف در برابر ملت، رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است. وی برای هماهنگ کردن سازمان‌ها تلاش بسیار می‌کند. هم‌چنین اوقات بسیاری را برای رسیدگی به شکایات مردم و شنیدن پیشنهادهای و اعتراض‌های آنان صرف می‌کند. به‌طور کلی، وظایف رئیس‌جمهور بسیار سنگین است و کسی که این مسئولیت را می‌پذیرد، باید زحمات زیادی را تحمل کند. ما در این جا به برخی از مهم‌ترین وظایف رئیس‌جمهور اشاره می‌کنیم.

— ریاست قوه مجریه: رئیس‌جمهور پس از این که از طرف مردم برگزیده شد، موظف است ظرف مدت کوتاهی هیئت دولت را (که از وزیران تشکیل شده است) برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس شورای اسلامی معرفی کند.

۱- مردم کشور ما پس از تصویب قانون اساسی در سال ۱۳۵۸، برای اولین بار به پای صندوق‌های رأی رفتند و از میان چند نامزد انتخاباتی، رئیس‌جمهور خود را انتخاب کردند.

— اجرای قانون اساسی: مطابق قانون اساسی، رئیس‌جمهور مسئول اجرای قانون اساسی است. اگر در سازمان یا وزارت‌خانه‌ای برخلاف قانون اساسی عمل شود، رئیس‌جمهور از مسئول آن وزارت‌خانه درخواست می‌کند که علت را توضیح دهد.

— تعیین نماینده ویژه: رئیس‌جمهور در مواقع ضروری برای پی‌گیری کارها نماینده یا نمایندگانی را تعیین می‌کند. از جمله، زمانی که در اداره یا وزارت‌خانه‌ای مشکل خاصی پیش می‌آید یا به علت وقوع سیل، زلزله و... به منطقه‌ای خسارت وارد می‌شود، نماینده رئیس‌جمهور بررسی‌های لازم را انجام می‌دهد و برای حل مشکلات تصمیم‌گیری می‌کند.

— امضای توافق‌نامه‌های بین‌المللی: بین کشورهای جهان قراردادهای بسیاری در زمینه‌های اقتصادی، نظامی، فرهنگی و سیاسی بسته می‌شود. کلیه موافقت‌نامه‌ها و قراردادهایی که قرار است بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای دیگر بسته شود، پس از تصویب مجلس شورای اسلامی، به امضای رئیس‌جمهور یا نماینده قانونی او می‌رسد.

هیئت دولت

هیئت دولت گروهی است که از رئیس‌جمهور، معاونان رئیس‌جمهور و وزیران تشکیل می‌شود. آن‌ها در طول سال جلسات متعددی برگزار می‌کنند و در مورد مسائل مهم کشور

آیا می‌دانید این هیئت دولت مربوط به دوره ریاست جمهوری چه شخصی است؟

و جهان به گفت و گو می پردازند ؛ با مشورت یک دیگر به راه حل هایی می رسند و در مورد مسائل تصمیم گیری می کنند.

در غیاب رئیس جمهور، معاون اول مسئولیت تشکیل جلسات هیئت وزیران را بر عهده دارد. سایر معاونان رئیس جمهور نیز عهده دار مسئولیت مؤسسات و سازمان هایی هستند که مستقیماً زیر نظر رئیس جمهور قرار دارند. سازمان تربیت بدنی و سازمان حفاظت محیط زیست از جمله این سازمان ها هستند. هریک از وزیران مسئولیت یکی از وزارت خانه های کشور را بر عهده دارد.

مقایسه کنید

با وظایف رئیس جمهور یا رئیس قوه مجریه آشنا شدید. هم چنین آموختید که در حکومت ما مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان دو رکن قوه مقننه اند. با توجه به قانون اساسی، موارد زیر را با یک دیگر مقایسه کنید.

– ویژگی ها و شرایط رئیس جمهور (که در قانون اساسی مشخص شده است) با شرایط انتخاب شندگان مجلس شورای اسلامی (که قانون آن را معین کرده است).

– مسئولیت رئیس جمهور در برابر قانون اساسی با وظیفه شورای نگهبان.

خلاصه کنید

– پس از مقام رهبری، رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است.

.....

.....

.....

پرستش های نمونه

۱– وظایف رئیس جمهور را نام ببرید.

۲– مسئول اجرای قانون اساسی کیست و این مسئولیت را چگونه انجام می دهد؟

۳– از نظر قانون هر شخص چند بار متوالی می تواند به عنوان رئیس جمهور انتخاب شود؟ به نظر شما چرا چنین قانونی وضع شده است؟

۴– هیئت وزیران از چه کسانی تشکیل می شود و در مورد چه مسائلی بحث می کند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

در باره موارد زیر اطلاعاتی به دست آورید.

– نام وزارت خانه هایی که دولت را تشکیل می دهند.

– نام پنج تن از وزیران.

– مهم ترین محورهای برنامه رئیس جمهور که هنگام انتخابات اعلام شد.

قوة قضاييه ما در حكومت چه نقشي دارد؟

می دانید که مجلس وظیفه قانون گذاری را بر عهده دارد و دولت نیز قوانین تصویب شده را به اجرا در می آورد. مردم هم براساس قوانین تصویب شده با یک دیگر رفتار می کنند و زندگی را می گذرانند. البته همیشه افرادی هستند که با زیر پا گذاشتن قوانین، به حقوق مردم و اطرافیان خود تجاوز می کنند. به نظر شما اگر در جامعه هرکس بتواند به راحتی به حقوق مردم تجاوز کند، چه وضعی پیش می آید؟ آیا می توانید نمونه هایی از تخلفاتی را که ممکن است در جامعه رخ دهد، بیان کنید؟ چگونه می توان از این تخلفات جلوگیری کرد؟

شما نیز ممکن است به این نتیجه رسیده باشید که مجلس و دولت به تنهایی نمی توانند جامعه را اداره کنند. پس باید در جامعه مرجعی باشد که بر اجرای قوانین نظارت کند، با تخلفات برخورد کند و متخلفان را به مجازات برساند. در غیر این صورت، جامعه دچار آشوب و فساد می شود؛ قوانین ارزش خود را از دست می دهند و بی قانونی (هرج و مرج) حاکم می شود.

مرجعی که بر اجرای قوانین نظارت می کند، قوة قضاييه است. قوة قضاييه یکی از ارکان مهم حکومت است و می کوشد عدالت را بر جامعه حکم فرما کند تا هیچ کس نتواند حقوق دیگران را زیر پا گذارد. کار اصلی قوة قضاييه نظارت بر خوب اجرا شدن قانون است.

وظایف قوه قضاییه

قوه قضاییه برای اجرای کامل قوانین و برقراری عدالت اسلامی در میان مردم، وظایف زیر را انجام می دهد:

۱- رسیدگی به شکایت های مردم: یکی از وظایف مهم قوه قضاییه، حل کردن اختلافات مردم است. در گذشته، مردم برای حل اختلافات و دعوای خود به یک نفر بزرگ تر که مورد پذیرش طرفین دعوا بود، مراجعه می کردند. امروزه این کار را قوه قضاییه انجام می دهد.

۲- گسترش عدالت و آزادی های مشروع: قوه قضاییه وظیفه دارد قوانین را در مورد همه به طور یکسان اجرا کند تا قدرتمندان نتوانند با استفاده از امکانات خود از قانون سوء استفاده کنند. قوه قضاییه با اجرای عدالت، محرومان را از زیر بار ظلم ستمگران نجات می دهد.

۳- کشف جرم، تعقیب و مجازات مجرمان: قوه قضاییه وظیفه دارد هرگونه تخلف از قوانین را شناسایی کند و براساس قوانین، برای متخلفان مجازات مناسب تعیین نماید.

۴- پیش گیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان: همان طور که پیش گیری از بیماری از درمان آن مهم تر است، پیش گیری از وقوع جرم نیز از مجازات مجرم و اصلاح او اهمیت بیش تری دارد. قوه قضاییه باید بکوشد تا علل تخلف از قوانین را شناسایی کند و به رفع اشکالات موجود بپردازد.

۵- نظرات بر حسن اجرای قوانین: براساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه های اداری، سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیر نظر رئیس قوه قضاییه تشکیل شده است.

آیا می‌دانید رئیس قوه قضاییه چگونه انتخاب می‌شود؟
 اکنون چه کسی ریاست قوه قضاییه را برعهده دارد؟
 به نظر شما، آیا مردم می‌توانند بدون مراجعه به دادگاه، همه اختلاف‌های
 خود را حل و فصل کنند؟ چرا؟

دادگاه

احتمالاً شما تاکنون شاهد بعضی از اختلافات و درگیری‌هایی بوده‌اید که در میان مردم به وجود آمده است. بسیاری از این اختلاف‌ها بدون مراجعه به دادگاه حل می‌شوند؛ برای مثال، ممکن است توپ شما به شیشه پنجره همسایه اصابت کند و آن را بشکند. اگر شما بدون هیچ مشاجره‌ای هزینه نصب شیشه جدید را بپذیرید، این مشکل یا اختلاف به صورت خصوصی حل می‌شود اما گاه در میان مردم مسائلی به وجود می‌آید که خود به تنهایی نمی‌توانند آن‌ها را حل کنند؛ برای مثال، ممکن است پدر شما خانه‌ای بخرد. هنگام خرید نیز سند مالکیت منزل را به دقت بررسی کند و هیچ اشکالی در آن نیابد و خانواده شما در آن منزل ساکن شود. پس از مدتی، فردی با سندی که در دست دارد، بیاید و مدعی شود که بخشی از خانه شما به او تعلق دارد. مسلماً پدر شما به تنهایی نمی‌تواند این مشکل را حل کند. مردم برای رفع این گونه مشکلات به دادگاه‌ها مراجعه می‌کنند. قاضی در دادگاه دادخواست و مدارک شکایت‌کننده و کسی را که از او شکایت شده است، مطالعه می‌کند و از آن‌ها می‌خواهد که از خود دفاع کنند.

کار قاضی بسیار دقیق و حسّاس است؛ بنابراین، او باید عاقل، مؤمن، عادل و عالم به قوانین حقوقی و اسلامی باشد و براساس قوانین و حق و عدالت قضاوت کند. در همه دادگاه‌ها، طرفین دعوا حق دارند فرد صالحی را که با قوانین حقوقی آشناست، به عنوان وکیل مدافع خود انتخاب کنند. اگر آن‌ها توانایی مالی برای انتخاب وکیل نداشته باشند، دادگاه برایشان وکیل انتخاب می‌کند. وکیل قوانین را می‌شناسد و می‌تواند از

مردم برای حل و فصل بعضی از اختلاف‌های خود به دادگاه مراجعه می‌کنند.

حقوق موکل خود دفاع کند. در حقیقت، وکیل به دادگاه کمک می‌کند تا حکم عادلانه را صادر کند و در حق کسی ظلمی صورت نگیرد.

دادگستری

دادگستری مرجع رسمی رسیدگی به شکایت‌های مردم و سازمان‌هاست. دادگاه‌ها از دادگستری تبعیت می‌کنند. دادگستری زیر نظر رئیس قوه قضاییه اداره می‌شود. رئیس قوه قضاییه که بالاترین مقام قوه قضاییه است، باید مجتهد، عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر باشد و توسط رهبر برای مدت پنج سال تعیین می‌شود. وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که رئیس قوه قضاییه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد. غیر از این مسئولیت، رئیس قوه قضاییه می‌تواند اداره امور مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به عهده وزیر دادگستری قرار دهد.

تحقیق کنید

آیا می‌توانید دیگر بخش‌های مهم قوه قضاییه را نام ببرید؟

خلاصه کنید

— قوه قضاییه برای گسترش عدالت در جامعه تلاش می کند.

.....

.....

.....

پرسش های نمونه

۱— قوه قضاییه در مورد شکایت های مردم چه وظیفه ای دارد؟

۲— قوه قضاییه در مورد اجرای عدالت چه وظیفه ای دارد؟

۳— قاضی برای رسیدگی به شکایت، چه کارهایی باید انجام دهد؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱— به سوره مائده، آیه ۴۲ مراجعه کنید. ترجمه آن را بنویسید. توضیح

دهید این آیه چه ارتباطی با مطالب درس دارد؟

۲— پیش گیری از وقوع جرم از مجازات مجرم مهم تر است.

برای پیش گیری از وقوع جرم در جامعه چه اقداماتی می توان انجام داد؟

در این باره مطالعه و تحقیق کنید و پیشنهاد های خود را به صورت گزارشی

به کلاس ارائه دهید.

۳— حتماً در منطقه ای که شما زندگی می کنید، یکی از مؤسسات مربوط به

قوه قضاییه وجود دارد. با راهنمایی معلم خود در زمان مناسب به این مؤسسه

مراجعه کنید و از یکی از مسئولان آن بخواهید درباره موارد زیر برای شما صحبت

کند و اگر سؤالی دارید با او در میان بگذارید. گزارش این بازدید را در کلاس مطرح

کنید.

الف. مراجعان این مؤسسه (دادگاه، دادگستری و ...) چه نکاتی را باید رعایت

کنند؟

ب. این مؤسسه با کدام سازمان ها و مؤسسات دیگر ارتباط دارد؟

رهبر ما در حکومت چه نقشی دارد؟

گفت و گو کنید

آموختید که همهٔ جوامع به حکومت نیاز دارند. یکی از مسائل مهمی که در هر حکومت مطرح می‌شود، مسئلهٔ رهبری حکومت است. حکومت بدون رهبری نمی‌تواند هدف‌های جامعه را تأمین کند. در حکومت جمهوری اسلامی، رهبری عالی‌ترین مقام رسمی کشور است و بر کار سه قوهٔ مقننه، مجریه و قضاییه نظارت دارد.

آیا می‌دانید در حکومت ما، رهبر چگونه انتخاب می‌شود؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در چه سالی به عنوان رهبر انتخاب شدند؟
ایشان از چه راه‌هایی بر هریک از قوای سه‌گانه کشور نظارت دارند؟
رهبری جمهوری اسلامی بر پایهٔ «ولایت فقیه» است. برای آشنایی با ولایت فقیه، نخست معنای «ولایت» را بیان می‌کنیم.

ولایت: ولایت به معنای سرپرستی است. کسانی که از یک شخص یا یک مکتب فکری یا سیاسی پیروی می‌کنند، در حقیقت ولایت و سرپرستی آن فرد یا مکتب را پذیرفته‌اند. از نظر معتقدان به دین، تنها خدا می‌تواند بر انسان ولایت داشته باشد؛ زیرا آفرینندهٔ انسان و مالک حقیقی هستی است و از همهٔ امور آگاهی دارد. بنابراین، انسان یا باید ولایت خدا را بپذیرد یا به ناچار به ولایت غیر خدا تن در دهد.

ولایت فقیه

مسلمانان باید تنها حاکمیت خدا را بپذیرند و در همه حال تابع ولایت او باشند. پیامبران و امامان نیز از طرف خداوند نمایندگی داشتند تا مردم را سرپرستی کنند.^۱ اکنون باید پرسید که تکلیف حکومت اسلامی و رهبری آن در زمان ما چیست. آیا خداوند برای حکومت این دوره هیچ برنامه‌ای قرار نداده است؟ پاسخ این است که در روزگار غیبت امام زمان (عج)، سرپرستی جامعهٔ اسلامی برعهدهٔ فقیه و اسلام‌شناسی عادل، با تقوا، آگاه

۱- سورهٔ نساء، آیه ۵۹؛ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خدای را فرمان برید و پیامبر و صاحبان امر - ائمهٔ معصومین (ع) - را که از شمایند، فرمان برید.

به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است. در واقع، رهبری جامعه اسلامی در دست کسی است که شایستگی نمایندگی از طرف امام زمان (عج) را داشته باشد. این نوع رهبری، «ولایت فقیه» نام دارد. پذیرش ولایت فقیه در حقیقت، پذیرش ولایت مکتب اسلام و در نتیجه، ولایت خداست. اگر حاکم جامعه اسلامی فقیه نباشد، قوانین اسلام در جامعه اجرا نخواهند شد. در نتیجه، جامعه از مسیر تکامل و سعادت خارج می‌گردد و به فساد و تباهی کشیده می‌شود. آیا می‌توانید نمونه‌هایی از فساد و تباهی را در جوامع دیگر بیان کنید؟ به نظر شما چرا این جوامع به چنین آفت‌هایی دچار شده‌اند؟

دلیل بیاورید

همان‌طور که در درس پنجم گفتیم، رهبر در حکومت جمهوری اسلامی باید شرایط و خصوصیات داشته باشد.

به نظر شما چرا در قانون اساسی برای مقام رهبری چنین شرایط و خصوصیات مهمی در نظر گرفته شده است؟

اگر رهبر جامعه اسلامی هریک از این شرایط و خصوصیات را نداشته باشد، چه مشکلاتی برای جامعه به وجود می‌آید؟ (برای هریک دلیل بیاورید)

برای جلوگیری از بروز چنین مشکلاتی، در قانون اساسی کشور ما چه راه‌حلی در نظر گرفته شده است؟

وظایف رهبر

در حکومت اسلامی ما، رهبر مانند سایر مردم وظایفی برعهده دارد و برای انجام دادن آن‌ها احساس مسئولیت می‌کند. در درس‌های گذشته با بخشی از وظایف رهبر آشنا شدید. در این درس با بعضی دیگر از وظایف رهبر جامعه اسلامی آشنا می‌شوید :

۱- تعیین جهت کلی نظام جمهوری اسلامی؛ رهبر جامعه اسلامی با توجه به دستورات اسلام و هدف‌های پیش‌بینی شده برای جامعه اسلامی، مسیر حرکت را تعیین می‌کند و نمی‌گذارد سازمان‌های جامعه از مسیر اسلامی منحرف شوند. البته رهبر در این جهت‌گیری‌ها با صاحب‌نظران و کارشناسان مشورت می‌کند.

۲- حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه؛ هریک از قوای سه‌گانه نظام جمهوری اسلامی ایران به‌طور مستقل فعالیت می‌کند. اگر زمانی بین این قوا اختلافی به‌وجود آید، رفع اختلاف و تنظیم روابط آن‌ها به‌عهده رهبر است.

۳- فرماندهی کل نیروهای مسلح؛ فرماندهی نیروهای مسلح برعهده رهبر است. نیروهای مسلح با نظارت و کنترل مستقیم رهبر، برای خدمت به اسلام و مسلمانان و دفاع از آنان تلاش می‌کنند.

۴- حل کردن مشکلاتی که از راه‌های عادی حل نمی‌شوند؛ گاهی در جامعه مشکلاتی پیش می‌آید که مسئولان قوای سه‌گانه به‌طور عادی نمی‌توانند آن‌ها را حل کنند. در چنین شرایطی، رهبر با مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام^۱ مشکلات را حل می‌کند.

۵- عفو یا تخفیف مجازات محکومان؛ رهبر با رعایت دستورهای اسلامی و پس از پیشنهاد رئیس قوه قضاییه می‌تواند محکومان را عفو کند یا از مجازات آن‌ها بکاهد.

۱- در هنگام بروز چنین مشکلاتی، مجمع تشخیص مصلحت نظام راه‌حلی را که خیر و صلاح نظام جمهوری اسلامی در آن است، پیشنهاد می‌کند. تعیین اعضای این مجمع نیز به‌عهده مقام رهبری است.

خلاصه کنید

— در حکومت الهی، ولایت «الله» پذیرفته شده است.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

۱— مفهوم ولایت چیست؟

۲— آیا گروهی که برای رسیدن به هدفی فعالیت می‌کند، بدون رهبر به هدف می‌رسد؟ چرا؟

۳— حکومت ولایت فقیه چه نوع حکومتی است؟ توضیح دهید.

۴— جهت کلی نظام جمهوری اسلامی توسط چه کسی و چگونه تعیین می‌شود؟

۵— چرا حلّ اختلاف‌های قوای سه‌گانه و تنظیم روابط آن‌ها به رهبر واگذار شده است؟

۶— اگر رهبر جامعه اسلامی با تقوا نباشد، در جامعه چه مشکلاتی به وجود می‌آید؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱— با مراجعه به مطبوعات، یکی از سخنرانی‌های اخیر آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب را انتخاب کنید. سپس دستورها و راهنمایی‌های ایشان را برای اداره کشور از آن استخراج و فهرست کنید.

۲— آیه‌ای که در ابتدای فصل دوم به آن اشاره شده است چه ارتباطی با مطالب این فصل دارد؟ استدلال کنید.

فصل سوم

حکومت و مردم

وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ

و باید در میان شما (مردم) گروهی باشند که (دیگران را) به نیکی دعوت کنند

و يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

و امر به معروف کنند و نهی از منکر کنند

و أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

و چنین کسانی رستگار هستند.

(آل عمران ۱۰۴)

در دو فصل گذشته گفتیم که هر جامعه‌ای برای ایجاد نظم و هماهنگی در زندگی اجتماعی به حکومت نیازمند است و هیچ حکومتی نمی‌تواند بدون قانون، جامعه‌ای را اداره کند. در اسلام، حق حاکمیت مطلق بر جهان و انسان تنها از آن خداست ولی این بدین معنا نیست که انسان در زندگی از خود هیچ گونه اختیاری ندارد بلکه خداوند انسان را آزاد و مسئول آفریده و او را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم گردانیده است؛ بنابراین، انسان حق دارد در محدوده قوانین الهی که از طریق وحی به او رسیده است، در تعیین سرنوشت اجتماعی خود دخالت کند.

یکی از نشانه‌های حاکمیت مردم در سرنوشت اجتماعی و سیاسی خود، حق مشارکت آن‌ها در اداره کشور است. این حق تا وقوع انقلاب اسلامی - که ثمره آن تشکیل حکومت جمهوری اسلامی است - تقریباً نادیده گرفته می‌شد. در واقع، مردم در زمان طاغوت در حکومت نقشی نداشتند. دلیل این مدعا تسلط بی‌چون و چرای شاهان بر جان و مال مردم و تشکیل مجلس فرمایشی در گذشته بود. سرانجام، در مقابل همه ظلم‌ها و بی‌توجهی‌ها نسبت به اراده و مشارکت مردم در حکومت، انقلاب اسلامی ایران با خواست و حمایت مردم پیروز شد و حضرت امام (ره) با کمک مردم توانست حکومت اسلامی را تشکیل دهد.

شما نیز می‌توانید در مدرسه و در کلاس خود نتایج مثبت مشارکت افراد در اداره امور را مشاهده کنید. هرگاه در انجام کارهای مدرسه شما نیز همکاری کنید، مدیر و معلمان بهتر می‌توانند مشکلات را حل کنند و مدرسه را اداره نمایند؛ بنابراین، مردم در حکومت و اداره جامعه سهم و نقش مهمی دارند و اگر از وظیفه خود آگاه نباشند و نقش سیاسی خویش را ایفا نکنند، در اداره کشور مشکلات زیادی به وجود می‌آید. در این فصل با نقش مردم در حکومت جمهوری اسلامی آشنا می‌شوید.

- در پایان این فصل، شما می‌توانید:
- ۱- نقش مردم را در انتخابات مجلس شورای اسلامی شرح دهید.
  - ۲- نقش مردم را در انتخاب رئیس جمهور و هیئت دولت توضیح دهید.
  - ۳- تأثیر اندیشه‌های متفاوت را در پیشرفت جامعه بیان کنید.
  - ۴- ضرورت و اهمیت وحدت را در جامعه اسلامی تشخیص دهید.
  - ۵- ویژگی‌های اخلاق خوب انتخاباتی را شرح دهید.

ما در حکومت چه نقشی داریم؟ (۱)

گفت و گو کنید

در مورد پاسخ سؤال‌های زیر در کلاس گفت و گو کنید.
چرا ما حق دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه خود را داریم؟
چرا هر یک از ما در قبال این حق مسئولیت داریم؟
مردم چگونه می‌توانند بر سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود حاکمیت داشته باشند؟
در حکومت ما، مردم از چه راه‌هایی می‌توانند در اداره کشور مشارکت داشته باشند؟
اگر مردم از نقش و وظیفه خود در اداره کشور آگاه نباشند و نتوانند نقش سیاسی خویش را به درستی ایفا کنند، اداره کشور با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شود؟

مجلس شورای اسلامی که از نمایندگان مردم تشکیل شده است، در اداره کشور نقش بسیار مهمی دارد.

آیا می‌دانید مردم چگونه می‌توانند در اداره کشور از طریق مجلس سهیم باشند؟
انتخابات مجلس: مردم هر چهار سال یک‌بار برای انتخاب نمایندگان خود به پای صندوق‌های رأی می‌روند. آن‌ها پس از بررسی و مطالعه درباره داوطلبان نمایندگی مجلس و مشورت با یک‌دیگر، نمایندگان مورد نظر خود را که قبلاً صلاحیت آن‌ها به تأیید شورای

برداشت شما از این تصویر چیست؟

نگهبان رسیده است، انتخاب می کنند.

کسی حق ندارد به جای کس دیگری رأی بدهد و همه مردم در انتخاب نماینده مورد علاقه خود آزادند. پس از پایان زمان رأی گیری، تعدادی از نامزدهای انتخاباتی که اکثریت آرا را به دست می آورند، به مجلس شورای اسلامی راه می یابند و برای مدت چهار سال به نمایندگی از طرف مردم قوانین مناسب را وضع و بر فعالیتهای دولت نظارت می کنند. هر شهر برای خود نماینده یا نمایندگانی دارد. تعداد نمایندگان هر شهر به جمعیت آن شهر و روستاهای اطراف آن بستگی دارد.

در بسیاری از کشورهایی که ادعای آزادی دارند همانند فرانسه، انگلیس و امریکا، هیچ یک از اقلیت های مذهبی در مجلس نماینده ندارند اما در ایران بزرگ و آزاد همه اقلیت های مذهبی (ارمنی، آشوری، کلیمی و زرتشتی) برای دفاع از حقوق مردم خود در مجلس نماینده یا نمایندگانی دارند.

مردم ایران با مشارکت مستقیم در انتخابات مجلس، نمایندگانی را انتخاب می کنند که حامی حقوق آنها باشند. آنها به این ترتیب در اداره کشور سهیم می شوند.

گفت و گو کنید

اگر چه مردم نمایندگان مجلس را انتخاب می کنند و به این وسیله در اداره امور کشور مشارکت دارند اما این مشارکت تنها در انتخاب نمایندگان خلاصه نمی شود. مردم می توانند بر بحث و گفت و گوها و تصمیمات نمایندگان خود نظارت کنند و با آن ها ارتباط نیز داشته باشند.

به نظر شما مردم از چه راه هایی می توانند بر تصمیمات مجلس شورای اسلامی نظارت داشته باشند؟

آیا می دانید مردم چگونه می توانند با نمایندگان خود ارتباط داشته باشند؟

در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

مردم می توانند در محل ویژه ای که در مجلس به آن ها اختصاص داده شده است، حضور یابند و بحث های مجلس را از نزدیک دنبال کنند و با نمایندگان شهرهای مختلف آشنا شوند.

هم چنین شبکه دوم صدای جمهوری اسلامی، بحث های مجلس را به طور مستقیم پخش می کند و سیما نیز در برنامه های خود، از بحث ها و مصوبات مجلس گزارش هایی ارائه می دهد. روزنامه ها و مجلات هم به طور مرتب آن چه را در مجلس اتفاق می افتد، به اطلاع خوانندگان علاقه مند می رسانند.

مردم می توانند همه روزه در ساعات مشخصی با نمایندگان حوزه انتخابیه خود یا نمایندگان سایر شهرها در محل مجلس شورای اسلامی دیدار و از آن ها در مورد مسائل گوناگون سؤال کنند یا پیشنهادهای خود را در مورد قوانین مجلس به آن ها بدهند. مردم هم چنین می توانند با نمایندگان خود گفت و گوی تلفنی داشته باشند یا برای آن ها نامه بنویسند.

حضور مردم در مجلس، یکی از راه‌های نظارت بر قوهٔ مقننه است.

خلاصه کنید

— از نشانه‌های حاکمیت مردم بر سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود، وجود راه‌های قانونی برای مشارکت آن‌ها (به رسمیت شناختن حق مشارکت آن‌ها) در اداره کشور است.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

- ۱- انتخابات مجلس هر چند سال یک‌بار انجام می‌گیرد؟
- ۲- آیا در کشورهای مدعی آزادی، اقلیت‌های مذهبی در مجلس قانون‌گذاری نماینده دارند؟ در ایران چه طور؟
- ۳- تعداد نمایندگان هر شهر به چه عاملی بستگی دارد؟
- ۴- مردم از چه راه‌هایی بر تصمیمات مجلس شورای اسلامی نظارت می‌کنند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

- الف. در طول هفته به مذاکرات نمایندگان مجلس شورای اسلامی (از طریق رادیو یا مطبوعات) دقت کنید و درباره موارد زیر اطلاعاتی به دست آورید. سپس آن را به صورت گزارش کوتاهی تنظیم کنید و به کلاس ارائه دهید.
- نمونه‌ای از مسائل و مشکلاتی که مورد توجه نمایندگان قرار گرفته است.
- نمایندگان مجلس برای حل این مسائل و مشکلات چه قوانینی را به تصویب رسانده‌اند؟
- ب. درباره مجلس دانش آموزی تحقیق کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.
- این مجلس چه اهدافی را دنبال می‌کند؟

- نمایندگان آن چگونه انتخاب می شوند؟
- انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان باید دارای چه شرایطی باشند؟
- استانی که در آن زندگی می کنید، در این مجلس چند نفر نماینده دارد؟
- آیا این نماینده یا نمایندگان را می شناسید؟
- این مجلس هر چند وقت یک بار تشکیل جلسه می دهد؟

ما در حکومت چه نقشی داریم؟ (۲)

مردم و دولت

پیش از این گفتیم که نشانه حاکمیت مردم بر سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود، وجود راه‌های قانونی برای مشارکت آن‌ها در اداره کشور است. هم‌چنین آموختید که مردم چگونه می‌توانند در اداره کشور از طریق مجلس سهیم باشند. حال می‌خواهیم بدانیم که مردم در اداره کشور از طریق دولت، چه نقشی دارند. به نظر شما مردم چگونه می‌توانند در اداره کشور با دولت سهیم باشند؟ چگونه می‌توانند بر کار رئیس‌جمهور و هیئت دولت نظارت داشته باشند؟ آیا می‌دانید چگونه می‌توانید با رئیس‌جمهور ارتباط داشته باشید؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

انتخاب رئیس‌جمهور: رئیس‌جمهور که رئیس دولت است و بعد از رهبر، بالاترین مقام رسمی کشور به حساب می‌آید، هر چهار سال یک‌بار با رأی مستقیم مردم از میان نامزدهای داوطلب ریاست جمهوری انتخاب می‌شود.

نظارت بر کار وزیران: مهم‌ترین بخش دولت که رئیس‌جمهور ریاست آن را برعهده دارد، کابینه یا هیئت وزیران است. همان‌طور که پیش از این گفتیم، تأیید وزیران برعهده نمایندگان مردم است؛ بنابراین، مردم از طریق نمایندگان خود بر کارهایی که وزیران در وزارتخانه‌های خود انجام می‌دهند، نظارت دارند و از آن‌ها درمورد کارهایشان سؤال

می‌کند. وزیران نیز موظف‌اند به نمایندگان مردم پاسخ‌های درست و منطقی بدهند.

مشارکت مردم در فعالیت‌های دولت: همان‌طور که گفتیم، رئیس‌دولت و وزرا از طرف مردم و نمایندگان آن‌ها تأیید می‌شوند. در عین حال، مردم خود گردانندگان بخش‌های گوناگون دولت در وزارتخانه‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌های جامعه هستند و درواقع، دولت از مردم تشکیل شده است.

اگر مردم مشکل یا سؤالی داشته باشند، می‌توانند آن را از راه‌های گوناگون با رئیس‌جمهور در میان بگذارند. آن‌ها می‌توانند به‌طور مستقیم به دفتر رئیس‌جمهور واقع در خیابان پاستور تهران مراجعه یا با همین نشانی مکاتبه کنند و پیشنهادها، اعتراض‌ها یا سؤالات خود را به اطلاع رئیس‌جمهور برسانند. علاوه بر این، می‌توانند به‌طور تلفنی با دفتر رئیس‌جمهور تماس بگیرند و مشکلات خود را مطرح کنند.

در نظام جمهوری اسلامی ایران مردم در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی حضور فعال دارند.

مردم هم‌چنین می‌توانند نظریات و پیشنهادهای خود را با وزیران در میان بگذارند. آن‌ها می‌توانند به دفتر روابط عمومی وزارتخانه موردنظر خود مراجعه کنند یا از طریق نامه

و تلفن با وزارت خانه ها تماس بگیرند. آیا می دانید چگونه می توان آدرس و شماره تلفن هر وزارت خانه را به دست آورد؟

گفت و گو کنید

به نظر شما، مردم از چه راه هایی می توانند بر کار قوه قضاییه نظارت داشته باشند؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

مردم با حضور در دادگاه ها می توانند شاهد فعالیت های دادگاه باشند و جریان رسیدگی به یک پرونده را دنبال و بر نحوه کار قاضی نظارت کنند. اگرچه قاضی پس از دقت و تأمل بسیار در دلایل، شواهد و مدارک موجود حکم صادر می کند اما شکایت کننده و کسی که از او شکایت شده است، می توانند به حکم قاضی اعتراض کنند و بخواهند که در حکم صادر شده تجدید نظر شود. مردم برای طرح مشکلات و پیشنهادهای خود می توانند با قوه قضاییه مکاتبه کنند یا پیشنهادهای و سؤالات خود را تلفنی با روابط عمومی قوه قضاییه در میان بگذارند.

مردم و رهبری

گفت و گو کنید

در جمهوری اسلامی ایران مردم در انتخاب رهبر خود چه نقشی دارند؟ به نظر شما آیا مردم می توانند بر اعمال رهبر نظارت داشته باشند؟ چگونه؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

مردم با مقام رهبری رابطه‌ی معنوی بسیار عمیقی دارند؛ به همین دلیل است که نمایندگان مجلس خبرگان که به نمایندگی از طرف مردم رهبر را تعیین می‌کنند، شخصی را به عنوان رهبر می‌شناسند که مورد پذیرش عموم باشد. رابطه‌ی مردم با رهبری رابطه‌ی خاصی است. جلوه‌های این رابطه‌ی عمیق در مراسم استقبال تاریخی، پرشور و بی‌سابقه‌ی مردم به هنگام بازگشت بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) در بهمن ماه ۱۳۵۷ و نیز در مراسم تشییع و تدفین ایشان در خرداد ماه ۱۳۶۸ مشاهده شد. در آن زمان استقبال مردم از رهبر خود بی‌نظیر بود و شاید در هیچ دوره‌ای از تاریخ، ملتی از یک شخصیت محبوب خود این چنین استقبال نکرده باشد. هنگام به خاک سپاری ایشان نیز مردم از سراسر نقاط کشور به شهر تهران آمدند و پیکر پاک رهبر دلسوز و دانای خود را با اندوه فراوان به خاک سپردند.

جلوه دیگر این ارتباط را می‌توانید در دیدارهای عمومی و سخنرانی‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب مشاهده کنید. به راستی، در هیچ جای دنیا چنین ارتباط عمیقی بین رهبر و مردم وجود ندارد.^۱

۱- گزارش دیدارها، سخنرانی‌ها و پیام‌های امام خمینی (ره) در مجموعه‌ای بیست و دو جلدی به نام «صحیفه امام (ره)» به چاپ رسیده است. این مجموعه نشان دهنده ارتباط پیوسته و مستمر رهبری و مردم است.

مردم دلسوز و آگاه برای اصلاح و بهبود اوضاع کشور، پیشنهادهایشان را از راه‌های مختلف به اطلاع رهبر خود می‌رسانند. رهبر نیز به استان‌های مختلف سفر می‌کند و از نزدیک پای صحبت‌های مردم می‌نشیند. امام جمعه هر منطقه که از طرف رهبر منصوب می‌شود، وسیله ارتباطی دیگری بین رهبری و مردم است. رهبر در سازمان‌های مختلف نیز نمایندگانی دارد که رابطه بین ایشان و سازمان‌ها و مردم را تسهیل می‌کنند.

خلاصه کنید

– در جمهوری اسلامی ایران، برای مشارکت مردم در اداره کشور راه‌های قانونی مختلفی در نظر گرفته شده است.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

- ۱- انتخاب رئیس جمهور چگونه انجام می‌گیرد؟
- ۲- مردم از چه طریق بر کار وزیران نظارت می‌کنند؟
- ۳- اگر کسی برای بهبود کار وزارت خانه‌ای پیشنهادی داشته باشد، چگونه می‌تواند آن را ارائه دهد؟
- ۴- آیا می‌توان به حکم قاضی اعتراض کرد؟
- ۵- رابطه مردم با رهبر جامعه اسلامی را با رابطه مردم و رهبران دیگر کشورها مقایسه کنید.

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

در مؤسسات دولتی، بخشی به نام «روابط عمومی» وجود دارد. با راهنمایی معلم خود در زمان مناسب به یکی از این مؤسسه‌ها مراجعه کنید و از مسئول روابط عمومی آن بخواهید درباره موارد زیر برای شما صحبت کند. سپس گزارش بازدید خود را به کلاس ارائه دهید.

- الف. نقش روابط عمومی در مؤسسه مورد نظر چیست؟
- ب. افرادی که به این مؤسسه مراجعه می‌کنند، چه نکاتی را باید رعایت کنند؟
- پ. این مؤسسه با کدام سازمان‌ها و مؤسسات دیگر ارتباط دارد؟

چگونه می‌توانیم به نقش خود در حکومت، بهتر عمل کنیم؟

گوناگونی مردم

نمونه و دلیل بیاورید

اعضای خانواده یا هم کلاسی‌های خود را در نظر بگیرید.
چند نمونه از خصوصیات مشترک و تفاوت‌های آن‌ها را برشمرید.
با وجود اشتراکات زیادی که میان این افراد وجود دارد، آیا آن‌ها دربارهٔ مسائل مختلف، یکسان می‌اندیشند؟
حال در مورد گروه‌های بزرگ‌تر بیندیشید. مردم مناطق گوناگون را در کشور وسیعی چون ایران در نظر بگیرید. چند نمونه از خصوصیات مشترک آن‌ها را برشمرید.
به چند نمونه از تفاوت‌های آن‌ها نیز اشاره کنید.
به نظر شما با وجود چنین تفاوت‌هایی، آیا می‌توان انتظار داشت که همهٔ مردم دربارهٔ مسائل مختلف، یکسان فکر کنند؟

شما در زمان انتخابات می‌توانید تفاوت نظر و سلیقهٔ مردم را به خوبی مشاهده کنید. این اختلاف نظر حتی در یک خانواده نیز مشاهده می‌شود. از طرفی، می‌دانیم که جامعه برای ادامهٔ بقای خود به وحدت نیاز دارد. اکنون این سؤال مطرح می‌شود که با وجود تفاوت‌ها و اختلاف نظرهای مردم با هم، یک جامعه چگونه می‌تواند به وحدت دست یابد.

به عقیده بعضی، راه رسیدن به وحدت در یک جامعه این است که همه یکسان فکر کنند یا اگر به گونه دیگری می‌اندیشند، افکارشان را مطرح نکنند تا جامعه یک پارچگی خود را از دست ندهد.

ممکن است بعضی دیگر بگویند در جامعه اصلاً به یک پارچگی نیازی نیست و باید همه انسان‌ها را آزاد گذاشت تا هر طور می‌خواهند بیندیشند و به فکر خود عمل کنند.

دلیل بیاورید و پیشنهاد کنید

راه حلّ اول، جامعه را به چه مشکلاتی دچار می‌کند؟
در صورت انتخاب راه حلّ دوم، جامعه چه وضعی پیدا می‌کند؟ آیا در این حالت، جامعه می‌تواند به اهداف خود برسد؟
به نظر شما، آیا راه سومی نیز وجود دارد؟ پیشنهاد کنید.

خداوند همه انسان‌ها را به یک شکل نیافریده است و آن‌ها در اندیشه و سلیقه نیز مثل هم نیستند. باید این واقعیت را بپذیریم که انسان‌ها افکار و احساسات متفاوتی دارند و زمانی می‌توانند با آسایش و آرامش در کنار هم زندگی کنند که تفاوت‌های یک‌دیگر را بپذیرند و با هم برادرانه رفتار کنند؛ مثلاً شما در بسیاری از امور مهم با دوستان خود هم‌نظر و هم‌عقیده هستید و بعضی اختلاف‌نظرها و سلیقه‌ها نمی‌تواند میان شما و آنان جدایی بیندازد. در واقع، شما می‌پذیرید که ممکن است نظر دوستان در بعضی موارد با شما تفاوت داشته باشد. در جامعه اسلامی همه با هم برادرند. در چنین جامعه‌ای، اگرچه افراد با یک‌دیگر متفاوت‌اند اما تفاوت‌های یک‌دیگر را می‌پذیرند و به خوبی در کنار هم زندگی و فعالیت می‌کنند.

در کتاب تعلیمات اجتماعی اول راهنمایی در درس رهبری گفتیم که در یک گروه - مثلاً یک گروه کوه‌نوردی - اعضا در ابراز نظریات و سلیقه‌های خود آزادند و مسئول گروه نیز

به پیشنهاد‌های آن‌ها گوش می‌دهد اما وقتی مسئول گروه تصمیم نهایی را می‌گیرد، کسانی که نظریات متفاوتی دارند، باید مطابق نظر مسئول گروه عمل کنند^۱.

بنابراین، نتیجه می‌گیریم که در یک جامعه اسلامی زمانی یک پارچگی و وحدت ایجاد می‌شود که افراد ضمن این که نظریات و سلیقه‌های متفاوتی دارند و می‌توانند آزادانه آن‌ها را بیان کنند، از تصمیمات ولی فقیه پیروی کنند و دستورهای او را به کار بندند.

در یک جامعه اسلامی، مردم

— آزاد می‌اندیشند ؛

— نظریات خود را ابراز می‌کنند ؛

— با نظریات مخالف با آرامش و حوصله برخورد می‌کنند ؛

— نسبت به یک‌دیگر احساس برادری و محبت دارند ؛

— از دستورات مقام مافوق خود اطاعت می‌کنند ؛

— همگی مطیع و فرمانبردار ولی فقیه هستند.

۱- سورة آل عمران، آیه ۱۵۹ : ... وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ؛ و در کارها با ایشان مشورت کن و چون قصد کاری کنی بر خدای توکل کن، که خدا توکل کنندگان را دوست دارد.

انتخابات و اخلاق انتخاباتی

مردم یک جامعه ممکن است در مورد مسائل مهم جامعه خود نظریات متفاوتی داشته باشند. این نظریات متفاوت در جریان انتخابات و از جمله انتخابات مجلس آشکار می شود. در انتخابات، نامزدهای انتخاباتی تلاش می کنند خود را به خوبی معرفی کنند تا مردم آن ها را بشناسند و به آنان رأی دهند. مردم هم به طرفداری از نامزدهای مختلف با یک دیگر بحث می کنند. ممکن است در شهر شما همانند بسیاری از شهرهای خوب کشورمان، مردم و نامزدهای انتخاباتی از اخلاق انتخاباتی خوبی برخوردار باشند؛ برای مثال،

- نامزدهای انتخاباتی، خود را همان طور که هستند معرفی کنند؛
- در معرفی خوبی های خود اغراق نکنند؛
- سعی نکنند خود را بی عیب و ایراد نشان دهند؛
- به مردم وعده های دروغین ندهند؛
- از نامزدهای دیگر بدگویی نکنند و از تحقیر کردن و توهین به آن ها پرهیزند؛
- مردم نیز به ناحق از یک نامزد انتخاباتی طرفداری نکنند؛
- به نامزدهای دیگر تهمت نزنند؛

چرا باید در انتخابات شرکت کنیم؟

— برای جمع‌آوری رأی بیش‌تر برای نامزد مورد نظر خود به هر کار نادرستی دست
نزنند؛

— به اعلامیه‌ها و آگهی‌های تبلیغاتی نامزدهای دیگر صدمه وارد نکنند؛

— و ....

در واقع، مردم و نامزدها می‌دانند که نمایندگی در مجلس یا هر مسئولیت دیگر بار
سنگینی بر دوش آن‌ها خواهد گذاشت و از این‌رو در برابر خداوند مسئول‌اند که به خوبی
انجام وظیفه کنند.

ممکن است در برخی شهرها بعضی افراد ناباب جریان انتخابات را بر هم زنند و
مشکلاتی بر سر راه آن به‌وجود آورند. گاه بعضی از رفتارهای نامزدها یا مردم، شرایط یک
انتخابات سالم را بر هم می‌زند و مردم را به یک‌دیگر بدبین می‌کند. آیا می‌توانید بعضی از
این رفتارها را نام ببرید؟

بنابر آن‌چه گفتیم، انتخابات خوب و سالم زمانی برگزار می‌شود که مردم نمایندگان
مورد علاقه خود را آزادانه انتخاب کنند، با یک‌دیگر مدارا کنند، نظریات مخالف خود را
تحمل کنند، نسبت به هم احساس دشمنی نداشته باشند و با یک‌دیگر با اخلاق و رفتار
اسلامی روبه‌رو شوند.

حضرت علی (ع) به یکی از کارگزاران خود این چنین

می‌نویسد:

حکمرانی، رزق و خوراک تو نیست. امانت و
سپرده‌ای بر گردن توست و تو برای کسی که از تو بالاتر
است نگهبانی و حق نداری در کار مردم به میل خود رفتار
نمایی و در دستان تو مال و دارایی خداوند بی‌همتا است که
یکی از خزانه‌داران آن تو هستی...

نهج البلاغه، نامه ۵

خلاصه کنید

— انسان‌ها افکار و احساسات متفاوتی دارند و زمانی می‌توانند در کنار هم با آرامش زندگی کنند که تفاوت‌های یک‌دیگر را بپذیرند و باهم برادرانه رفتار کنند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

- ۱- آیا همه انسان‌ها یکسان فکر می‌کنند؟ چرا؟
- ۲- آیا برای ایجاد وحدت در جامعه می‌توانیم انتظار داشته باشیم که همه یکسان فکر کنند یا نظر مخالف خود را ابراز نکنند؟ چرا؟
- ۳- چگونه در یک جامعه اسلامی با وجود اندیشه‌های متفاوت می‌توان وحدت به وجود آورد؟
- ۴- یک نامزد انتخاباتی که دارای اخلاق انتخاباتی مناسبی است، چه صفاتی دارد؟
- ۵- اگر یک نامزد انتخاباتی یا طرفداران او اخلاق انتخاباتی مطلوبی نداشته باشند، چه مشکلاتی به وجود می‌آید؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

- ۱- یکی از آیه‌های قرآن مجید را ذکر کنید که در آن تفاوت انسان‌ها تأیید شده باشد. در این مورد می‌توانید با اعضای خانواده و دیگران مشورت کنید.
- ۲- برای ایجاد وحدت در جامعه، کدام یک از راه‌های زیر را مناسب می‌دانید؟
الف. کاری کنیم که همه یکسان فکر کنند؛
ب. کسانی که طور دیگری فکر می‌کنند، افکار خود را مطرح نکنند؛

پ. افکار مختلف مطرح شوند و افراد، برادرانه به گفت و گو بپردازند و نظر درست را بپذیرند؛

ت. اگر راه دیگری در نظر دارید، پیشنهاد کنید.

برای هریک از راه‌هایی که انتخاب می‌کنید، دلایل خود را بنویسید.

۳- آیه‌ای که در ابتدای فصل سوم به آن اشاره شده است چه ارتباطی با مطالب این فصل دارد؟ استدلال کنید.

حوزه علوم اجتماعی

ردیف	نام کتاب	مؤلف یا مترجم	ناشر	سال انتشار
۱	بچه ها و مهارت های زندگی (۱۰): راهنمای آزاد اندیشی برای اندیشمندان جوان	شهرزاد فتوحی	فنی ایران	۸۳
۲	آشنایی با ۵۸۲ نشانه و علامت تصویری: راهنمای ارتباط تصویری برای شهروندان	ناصر جلالیان	قدیانی	۸۴
۳	نخستین کتاب حقوق من: پیمان بین المللی حقوق کودک	کیان فروزش	ایران بان	۸۴
۴	بیا با هم صحبت کنیم: گفتگو درباره تغذیه و سلامتی، سیگار کشیدن، خانواده های جایگزین، قلدری، داروها، مواد مخدر و مرگ	شهرام رجب زاده	پنجره	۸۵
۵	خشمگین می شویم! چه کنیم؟	حسن نصیرنیا	قدیانی	۸۷
۶	دچار استرس می شویم! چه کنیم؟	حسن نصیرنیا	قدیانی	۸۷
۷	نوجوانی ۲: روان شناسی نوجوانی برای نوجوانان	ابراهیم اصلانی	مدرسه	۸۸
۸	شما و سیاست	کیان فروزش	دایره	۸۸

معلمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آلمان می توانند نظر اصلاحی خود را در باره ی مطالب
این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۴۶۳ ۱۵۸۵۵ - کد و درسی مربوط و یا پیام نگار (Email):
talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر نامه ریومی دبیرستان کتاب پیمایی